DE BELLO TARTARICO Historia;

In quâ,

Quo pacto Tartari hac nostrâ ætate Sinicum Imperium inuaserint, ac ferè totum occuparint, narratur; eorumque mores breuiter describuntur.

Cum Figuris Æneis

Auctore R. P. Martino Martinio S. I. *etc.*

AMSTELODAMI,
Apud Iohannem Ianßonium
Juniorem. 1655.

AUGUSTISSIMO
Potentissimoque
JOANNI
CASIMIRO,
POLONIÆ AC SUECIÆ
REGI.

COGITANTI mihi tot tantaque Augustæ Familiæ MAJESTATIS VESTRÆ in Societatem nostram, maximeque Polonicam, collata beneficia, animumque semper benevolentissimum, nemo alius præter ipsam occurrit, qui hancce meam de Bello Tartarico scriptiunculam potiori jure sibi vendicare possit. MAJESTATI VESTRÆ cum Cosaccis ac

Tartaris Europæ vicinioribus bellum eſt, non unâ jam nunc de iis reportatâ victoriâ inclytum. Produco alios, non multùm & moribus & corporis atque animi habitu abhorrentes, uti nec finibus admodum diſſitos ab iis, qui ad Septemtrionem magis vergunt (ut mihi ex multis ſit veroſimile;) tametſi ingenti terrarum ſpatio diſtent, quà ad Auſtrum ſpectant, moribuſque ac totâ regiminis formâ Borealibus illis nonnihil cultiores; ut pluſculum mitioris ingenii ex cælo ac ſolo mitiore hauſiſſe videantur: Illi à MAJESTATE VESTRA victi; hi apud Sinas victores ſunt. Siſto hos, ut & ipſos

ſos vincat victores, non armis, ſed beneficiis ac muneribus; quibus devincti primùm, mox etiam victi illorum animi, ſuave jugum Fidei ac Religionis Chriſtianæ, aliquando tandem è Cimmeriis illis tenebris eruti, agnoſcant atque amplexentur. Hoc MAJESTATIS VESTRÆ auxilio, hac ope Expeditio Sacra, quam ex Sinâ in Tartariam inſtituere cogitamus, promovebitur ſuaviter; & nomini ejus tantò major accreſcet gloria, quantò nobilius eſt animarum ſalutem procurare, quàm Regna & Imperia ſubjugare. Regium enim hoc iter eſt, hac itur ad Cælum viâ, beneficentiâ in

miſeros mortales , ac de omnibus optimè merendi, quoad facultas ſuppetit, promptiſſimâ voluntate. Deus Opt. Max. MAJESTATEM VESTRAM cum totâ Auguſtâ Familiâ ſuâ quàm diutiſſimè Eccleſiæ & Regno incolumem ſervet. Ita demiſſiſſimis votis cum totâ Societate noſtrâ precatur

MAIESTATI VESTRÆ

Æternùm devotus

Martinus Martinius.

LECTORI SALUTEM.

Solent, Candide Lector, qui peregrinis lustratis regionibus revertuntur in patriam, conveniri magno studio, & quæstionibus penè obrui à variis circumstantibus, eventus itinerum, ignotarum terrarum situm & naturam, gentium mores, ceteraque id genus discere avidè cupientibus. Id ipsum ego, ultimo ex Oriente delatus in Europam, quotidie experior, dum variis in urbibus, per quas transeo, varii omnis generis homines accurrunt, quisq; Sinensis Regni præsens sit status, cupidè omnes exquirunt. Sed cùm illud probè intelligam, res

tam variis tumultuario ſermone exponere, perquam difficile; ſolis committere auribus, ad memoriam poſterorum parum utile eſſe; advertamque ad hæc, ut maximè velim omnibus, paucis tamen tanto è numero mei me copiam facere poſſe: conſtitui, uſitato exemplo, quæ de Imperio illo Incoliſque, cùm ex Sinenſium Annalium diligenti volutatione, tum ex convictu & converſatione cum variis, decem per annos ibidem commoratus aſſequi potui, ea vulgata typis omnibus facere communia, & quod ſermone non poſſum, ſcriptis unumquemque meis convenire.

Eo conſilio, cùm anno M.DC.LI. Superiorum meorum

orum designatione destinatus Romam essem, adolescentis apud Sinas Religionis negotiis tractandis Procurator, collecta jam pridem à me hunc in usum Sinensis Historiæ pervetusta exemplaria, deductosque incredibili diligentiâ ab ipso Noëmi diluvio Fastos, mecum comportavi. Tabulas etiam Geographicas, & Imperii universi, & Provinciarum singularum, quas adhibitis Sinicis mappis, inspectâque variis in peregrinationibus regione prope tota, qua potui accuratione delineavi. Ita enim existimabam Europæis facturum me longe gratius, si, non quæ tellus ista fert, aut pretio aut novitate exteris cara, sed quantum est, vastissimum il-

lud Regnum ſpectandum offerrem, Provinciarum extenſionem limiteſque, urbium ſitus ac intervalla, montes, ſilvas, lacus, flumina; verbo, totam Sinam ſub unum quaſi aſpectum ponerem: tum vero, à quibus, quove tempore hæc Regna incoli cœpta, quibus ſubjecta Imperatoribus, agitata bellis, legibus ſacriſque conſtituta ſint, repetito altius exordio, ex accuratiſſimis, ſummaque fide conſcriptis Gentis illius monumentis, edocerem. Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigautii, viri plane Apoſtolici, obligata fides; quam ille (cum anno hujus ſæculi decimo quinto ex Oriente in Europam redux, Romæ notum jam omnibus de Sinis li- brum

In Præfat. libr.

brum vulgabat) Lectori dederat, atque Annales Sinenses, à quatuor fere annorum millibus, per continuos sæculorum gradus deductos, redigendos à se in compendium, evulgandosque addixerat.

Hos ergo promissos Annales ego primum Philippinis in Insulis, dum navigii opportunitatem per aliquot menses exspecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, delatus in Iavam (novam Bataviam dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solvi cum eâ in Europam, die prima mensis Februarii anno M. DC. LIII. *&* *superato Bonæ Spei Promontorio, circumnavigatisque Insulis Britannicis, qua parte Americam respiciunt, inter*

Scotiam demum & Islandiam Berghas Norvegiæ appuli die XXXI. *Augusti ejusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam, uti & Antverpiam Bruxellamque deveni: unde & hæc in lucem dedi.*

Ceterum in superiore illa septem mensium continua navigatione (tantum enim semel ad Africum Bonæ Spei Promontorium per dies viginti fecimus exscensionem) inquieto illo usus otio, circumstrepente non undarum tantum, sed vectorum tumultu, utut loci temporisque ratio ferebat, prædictos Annales ad calcem propè perduxi. Ad hæc, nonum Orientis Atlantem, distinctas Provinciarum Tabulas Geographicas,

quas

quas hactenus non vidit Europa, diligentius recognovi, adiecique brevem Regionum Vrbiumque illustrationem; ut ex illarum amplitudine frequentiaque illud Christianus Lector colligat, quantus se explicet hic Operariorum Apostolicorum sudoribus, & divinæ gloriæ amplificandæ campus. De quo illud Servatoris verissimè affirmare possim, Messis multa, operarii autem pauci. Matth. 9.

Verum, dum utrumque illud Volumen, in ea quam ita assiduæ profectiones facile turbant, quiete, denuo inspicio, revocoque ad limam; & Sinensem Chronologiam cum ea quam sacræ Litteræ nobis tradunt, compono (ut mul-

torum aviditati aliquid quo se interim pascat, offeram) breviorem hanc Tartarici Belli narrationem præmitto, quæ veluti facem præferat secuturæ Historiæ, funestam illam quidem, luctuosamque Sinis; ex qua ipsa tamen, ille qui adversa lætis temperat, fortiterque & suaviter omnia disponit, novum Fidei nostræ splendorem accendit; ut veluti ventis flamma, ita hoc belli turbine agitata Religio, majorem clarioremque diffundat lucem; quæ jam non Sinas tantum, sed ipsos Tartaros, in umbra mortis sedentes irradiet. Iam tum enim cum è Sinis ego discederem, ex iis non pauci, interque hos è Regia familia vir

vir Princeps, colluſtrati ab eo qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, *diſcuſſa idololatriæ caligine, è tenebris vere Tartareis emersêre, & ſalutaribus undis abluti, illum agnovêre, qui lucis æternæ candor eſt,* CHRISTUM IESUM. *Faciat Pater luminum, qui Solem ſuum his Populis oriri fecit, ut illa novæ lucis felix aurora procedat, & creſcat uſque ad perfectum diem.*

Ioan. 1.

Te porro, mi Lector, illud rogo, ut ſi quando incultam ſermonis aſperitatem & barbariem in hoc Opuſculo deprehenderis, Barbaricum Bellum te legere memineris; & ab eo quidem ſcriptum,

qui

qui omnem Latini ſermonis elegantiam (ſi quæ tamen ea umquam fuit) peregrinæ linguæ addiſcendæ primum ſtudio, uſu deinde, penitus obliterarit; cuique faciendis magis, quam ſcribendis pro divina gloria arduis rebus per annos plures occupato, rudis incultique ſtyli vitium facile, uti ſpero, condonabis.

Ceterum cum in toto paſſim Hiſtoriæ ſequentis contextu frequens incidat mentio præcipuarum Imperii Sinici Provinciarum & Vrbium, quæ à variis exercitibus expugnatæ, propugnatæ, occupatæ, aut vaſtatæ ſunt, à Septentrione ad Auſtrum, & ab Occaſu ad

Ortum,

Ortum , aut contra : ne forte in terris & nominibus apud Europæos parum notis , Lector benevolus ad plurima , velut errabundus aut hæsitans , subsisteret ; opportunum mihi visum est, brevem hujusmodi Provinciarum & Vrbium catalogum præmittere, cum Tabula Geographica itinerum duce ; non accurata illa quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineata , & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratiores autem ejusdem Imperii mappas, Vniversales , & Particulares , cum exactissima Provinciarum , & Vrbium singularum , rerumque in illis contentarum

rum descriptione; Longitudinum item ac Latitudinum gradibus, & ceteris omnibus quæ ad Astronomicæ, Geographicæ Naturalem & Humanam Historiam pertinent, Atlanti meo Sinico reservandas esse, prudens quilibet facile animadvertet; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione præmatura subtrahamus.

DE

NIVLHAN
TARTARIA ORIEN TALIS
LAO TVNG
CORIA
GIAPON
Kingki
Cheuxan
Occidens.
Oriens.
Vencheu
SITVS PROVINCIARVM
IMPERII SINICI
M.DC.LIV.

DE BELLO TARTARICO HISTORIA;

In quâ, quo pacto Tartari hac nostra ætate Sinicum Imperium invaserint, ac fere totum occuparint, narratur; eorumque mores breviter describuntur.

TARTARI (antiquissima in Asia gens, & multarum gentium principium, jam à quatuor millibus annorum Sinico Imperio inimica) sæpe acria bella cum Sinis gesserunt, & quamvis aliquoties victi fuerint, sæpius tamen victores extiterunt. Tartaros autem voco gentem illam, quæ ad partes Septemtrionales sita est, ultra famosum murum Sinarum, ab Occasu in Ortum extensum, quo,

Tartari, antiqui Sinarum hostes.

Tartari, qui.

quo, per trecenta & plura milliaria Germanica continuata quasi serie extructo, excludebatur, ne Sinicum Imperium invaderet. Gentem hanc Sinæ ipsi, jam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tata vocant. Ea veterem Tartariam, tum Orientalem hactenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit; ubi Samahania, Tanyu, Niuche, Niulhan & similia gentis Regna, à minore Tartaria & Regno Cascar nimirum ad mare usque Orientale supra Iaponiam; ubi per fretum Anian ab Americæ Quevira separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere; sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome mea Sinicarum Histo-

ſtoriarum reperientur. Ut autem ordine procedamus, unde, & quo modo hæc orta ſint, paulo altius petendum eſt.

Tartari etiam olim Sinas occuparunt.

Sciendum ergo, Tartaros veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) poſtquam totam fere Aſiam in ſuam poteſtatem redegiſſent, Sinis etiam bellum intuliſſe (quorum regionem Oatayum & Magin Marcus Paulus Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante magni Tamerlani tempora, qui numquam Sinas occupavit, ut perperam quidam ſcripſerunt. Floruit enim ille poſtquam jam Tartari è Sina ejecti fuiſſent, nimirum circa annum Domini M. CCCC. VI. quo tempore Taiçungus, ſecundus Taimingæ Familiæ Imperator, pacifice toti Sinæ imperabat, nimirum Provinciis omnibus, quæ intra murum

Tamerlanus Sinas non occupavit.

rum magnum clauduntur: Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (ut ex Sinica patet Historia ac Chronologia) anno à Christo nato M. CC. VI. inceptum fuit, & ipsos LXXIII. annos perduravit. His exactis annis tandem victores omnino Tartari, totum potentissimum Imperium, extincta Sunga Imperiali familia, occuparunt, anno nimirum M. CC. LXXVIII. & ita pacifice satis rexerunt annis LXX. nova stabilita familia, quam Iuenam vocabant; ex qua, continua successione, novem omnino fuêre in Sinis Tartari Imperatores. Venetus autem nondum omnino confecto bello Sinico, cum Tartaris Sinas ingressus est anno M. CC. LXXV. ut patet ex illius scriptis.

Tartari in Sina imperatores.

Interea Sinicis deliciis fracti, Sinicos induerunt mores,

&

& paulatim fortitudinem Tartaricam dediſcentes, nimia debilitati pace, Sinæ evaſerunt. In eos itaque viliſſimus quidam homuncio, Chu dictus, inſurrexit; erat is Idolorum ſacrificulorum famulus. Hic gentis Sinæ ſortem miſeratus, & regnandi ambitione tactus, primo latronis egit perſonam; cui, cum natura generoſus, audax, manu ingenioque promptus eſſet, nec animus, nec artes, nec ſocii, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excreſcens, ingentes congregavit exercitus. Relictis ergo montibus & latronis perſona, jam Dux factus, aperto marte Tartaros aggredi eſt auſus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportavit victorias. Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino ejecit, & totũ Imperium victoriarum præmium habuit, an. Do. M. CCC. LXVIII.

Vilis ac infima ſortis homo Tartaros è Sina ejicit.

Hic

Origo Taiminga Familiæ apud Sinas.

Hic Taimingam familiam Imperialem instituit, & primus illius Imperator, Hungüus dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

Facillime ergo tamquam patriæ Servator ab omnibus Provinciis fuit agnitus, eumque tamquam Sinam civem suum, summi æque ac infimi amplexati sunt. Sinica enim gens non magis exteros odio prosequitur ac vilipendit, quam suos amat ac æstimat. Quare in maxima Nanking urbe, ad Kiang maximi fluminis ripam (quod Sinæ ob magnitudinem & aquarum molem Filium maris vocant) Regiam sedem posuit; & brevissime stabilitis Imperii rebus, de suis Sinis securus, non contentus Tartarorum ex Sina ejectione, in ipsam irrupit Tartariam, & victoriam prosequitur; variis cladibus eos afficit, terramque fœdissime vastat:

Nanking, regia Vrbs.

Tartari victi ac tributarii.

vaſtat: demum ad tantas anguſtias Tartaros Orientales redigit, ut depoſitis armis, promiſſo tributo, pacem petere coacti ſint. Hoc præcipue Niuche Tartari fecerunt, ad quorum terras Tartarorum pars ex Sinis profligata confugerat. Hi ergo quotannis per vicinas Leaotung terras, Sinas ingrediebantur, ad commercia tamquam ſubditi vel amici admiſſi; bellum autem non cogitabant, ferè ad egeſtatem redacti. Adferebant autem Ginſem, radicem illam à Sinis adeò æſtimatam; animalium pelles omnis generis, Caſtorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas pretioſiſſimas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenſes reticula ſua conficiunt; quibus & mares capillos ſtringunt capitis, hoc ornamenti genere ſtolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in ſeptem

Tartaria merces.

Hordas ſive Dynaſtias creverunt; & demum inter ſe bellantes, in Regnum unum evaſerunt, circa annum Domini M. DC. Niuche Regnum vocarunt.

Occidentalioribus autem Tartaris Tanyu Regni, pace initâ tributum vel dona Imperator Sinicus quotannis tranſmittebat, ut ab armis quieſcerent. Nec indecorum ſibi hoc credunt Sinæ, ut bellum avertant, quod ex Philoſophorum ſuorum doctrina damnant maximè, & ſolum ſuſcipiendum, cum reliqua omnia ad quietem & conſervationem Provinciarum deſunt.

Sinicus Imperator ſine in famia nota Tartaris dona dat.

Interea meticuloſi Sinæ, & antiquis ſuarum divitiarum hoſtibus parum fidentes, numquam murum illum magnum abſque ingenti præſidio relinquebant, decies centena militũ millia ſeu millionem (ut vocant)

Præſidium ingens ad muri cuſtodiam contra Tartaros.

cant) ad illius custodiam continuo alentes, qua longe ab Ortu in Occasum extenditur.

Imperium itaque Sinicum sic stabilitum ac firmatum, sub Taiminga Familia constanti pace ac quiete fruebatur, fere per ducentos quinquaginta annos. Eo autem tempore quo Tartarorum septem Dynastæ inter se pugnabant, felicissimus Vanlieus Imperator, ex Taiminga Familia decimustertius, toti Imperio jura dabat. Hic Imperium sumsit anno à partu Virginis M. D. LXXIII. & usque ad M. DC. XX. perbelle rexit, magna tum prudentiæ tum æquitatis ac justitiæ fama.

In Sinis multorum annorum continua pax.

Interea vero Niuche Regni Tartari ita excreverant ex quo in unum coaluerant Regnum, ut Sinis indies magis magisque formidabiles essent: quare de illis in officio continendis & vastandis Sinici Præfe-

Tartarorum multiplicatio Sinis formidabilis.

Sinæ de Tartaris vastandis cogitant.

cti secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, ut quamvis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum vivant ; tamen in commisso sibi munere ob bonum publicum peragendo, tamquam absolutissimi domini agant, nisi vel ab Imperatore, vel à majoribus forte impediantur Præfectis : atque ideo à Lusitanis Præfecti illi nuncupati fuêre *Mandarini*, quia *mandare* ipsis ita proprium est, ac si supremâ quadam potestate præditi videantur. Inter ea prætermisso nomine Mandarinorum, Præfectos eos nuncupabo.

Prima belli Tartarici causa.

Primo itaque Præfecti Tartaros mercatores male in Leaotung Provincia, quæ Niuche Regno confinis est, excipiunt, ac bonis subinde privant: mox, cum Rex Niuche Regni, filiam

liam suam alteri Tartaro Regi in uxorem dare vellet, politicis rationibus Status adducti, hoc ipsum impediunt: demum Niuche Regem, nihil sibi ab amicis metuentem, fraude capiunt, ac perfide occidunt. Hujus vero filius, has ulturus injurias, collecta valida militum manu, repente murum magnum superat, per frigore concretum fluvium copias inducens, & eodem impetu ingentem Urbem Caiyven, alii Tuxun dicunt, Tartariæ vicinissimam invadit ac capit anno M. DC. XVI.

Secunda causa.

Tertia causa. Prima in Sinas Tartarorum irruptio.

Ex hac Urbe per Indum idolorum sacrificulum (Lama vocant) ad Imperatorem Sinicum epistolam mittit, Tartarico exaratam charactere, sed non barbara continentem: in ea verbis plane humilioribus, ac submissione plenis, Imperatorem admonebat, se

Protestatio Tartarorum contra Sinas. quidem ob acceptas à Sinicis Præfectis injurias, bellum moviſſe; Urbem tamen redditurum, ac arma omnino depoſiturum, ſi audiretur, & illata per injuriam damna ſarcirentur. Accepta hac epiſtola, Vanlieus Imperator, licet alioquin magna polleret prudentia, ac inſigni eſſet in rebus agendis experientia præditus, in hoc tamen negotio jam ſenex minus provide egiſſe viſus eſt. Nam minoris rem ducens quam ut in Aula regia tractaretur, ſummis Præfectis cauſam commiſit. Hi vero pro cõnſueta ſuperbia, nec reſponſo Tartaricum Regem, tamquam Barbarum, dignati, quod inveniretur qui apud ſuum Imperatorem de injuria expoſtularet, indignabantur.

Sinicorum quorumdã Præfectorum ſuperbia Tartaricum bellum accendit.

Barbarum ac ſuperſtitioſum Tartari Regis votum. Tartarus Rex ſpretum ſe videns, nec reſponſo de juſtiſſima re quam petebat dignatum,

tum, ira in rabiem versa, ut patri suo parentaret, ducenta Sinarum millia se occisurum vovet, more gentis. Tartari enim cum nobiliores moriuntur, simul famulos aliquos, mulieres, equos, arcus ac sagittas in rogum injiciunt, ut mortuo etjam post mortem servitia sint; quamvis modo, occupato Sinico Imperio, barbarum hunc morem reliquerint, ab ipsis Sinis correcti. Mox etiam ultricia arma circumfert, & cum quinquaginta equitum millibus Leaotung Provinciæ Leaoyang metropolim infesto petit agmine, ac obsidione cingit. Urbem ingens militum numerus custodiebat, qui ut plurimum sclopetis armati erant: Tartari autem solo acinace, arcu ac sagittis, iisque admodum præstantibus incredibili dexteritate utuntur. Cum autem sclopetariorum pilas quam

Leaoyang metropolis obsidetur ac capitur.

maximè formidarent, ignotum illis armorum genus stratagemate eluserunt. Militibus enim antesignanis crassum asserem pro scuto dedit Rex Tartarus, quo tecti ac constipati equites, ligneum parietem conficiebant; hos sequebantur qui scalas ad mœnia scandenda portabant; ultimum agmen fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Urbem aggressus est: primas sclopetariorum pilas asserum muro excepit; tunc velocissime undique scalæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Urbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (qua insignes sunt, cuique præcipuas roboris partes tribuunt) ut Sinis spatiũ non dederint ad denuo oneranda sclopeta. Nec parum Sinis obfuit sclopetariæ artis imperitia; unde repentino malo attoniti, qua data porta fugerunt:

Stratagema contra sclopeta.

runt : sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sunt. Hac obtenta urbe non diu cunctatus Rex Tartarus, eodem impetu alias minoris nominis in suam redegit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupavit. Inde progressus quam celerrimè, Leaotung Provincia superata, in vicinam Peking penetravit. Sed cum à regia urbe septem tantum aut circiter distaret leucis, ultra, ne intercluderetur, progredi timuit, quod undique Sinarum ingentes confluerent exercitus. Tantus autem regionis, per quam Tartari vagabantur, incolas ac milites invaserat pavor, ut maxima ex parte mœnibus vacuis relictis aufugerent. Tartarus enim resistentes urbes ac civitates non modo diripiebat, sed igne ac ferro omnino vastabat; illas

Varia Civitates occupantur.

Tartari captas urbes ut tractent.

vero, à quibus ſine vi admittebatur, ſpoliata dumtaxat urbe, ac incolis ſalvis relictis, mitius tractabat. Ita quamplurimis collectis divitiis victor ad Leaotung metropolim reverſus, novis mœnibus eam cinxit ac munivit; antiquis dirutis, ea infauſta eſſe ab ariolis edoctus. Hic demum ſe Sinarum Imperatorem vocari juſſit: & quamvis nihil ex Sinico Imperio occupaſſet præter ultimam illam Orientalem appendicem in Leaotung Provincia; tamen jam ſpe totum Imperium devorarat. Dictus eſt ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni ſui tertio, qui fuit à Chriſto Domino M. DC.XVIII.

Tartarus Rex, Sinarum Imperatorem ſe vocat.

Eodem anno, Imperator Vanlieus, rogatus à quibuſdam ut Patres Societatis JESU, Chriſtianæ fidei propagatores, Regno expelleret; poſtquam ſæpius abnuiſſet (nam Chriſt ia

nam

nam rem ac Patres amore prosequebatur) tandem importunitate maximi cujusdam Præfecti, Xinkio dicti, victus (qui capitalis ChristianæReligionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, ut Patres, qui Christianam rem in Sinis procurabant, ejicerentur omnes. Per varias Provincias Patres sparsi erant; unde aliqui occulte à Christianis Præfectis servati sunt, reliqui caveis clausi, Macaum sunt ablegati; quo in itinere incredibilia die noctuque in summis angustiis illis perpessi sunt;aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio,quod digni habiti essent pro nomine IESV alquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenses, qui ex idolorum silvis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei ac con-

ſtantiæ dedêre exempla: cujus perſecutionis narratio prolixior etſi alterius eſt loci, perſtringenda hic tamen fuit, ut Divinam Providentiam admiremur; quæ tunc acre bellum Sinis movit, quando rem pacemque Chriſtianam perturbabant. Eo certe anno effectum eſt, ut Tartari radices illas in Sinico Imperio figerent, ex quibus tantum poſtea creverunt, ut Taimingam Familiam extirparint, ac Sinicum ferè totum occuparint Imperium, quando aliqui inter Sinas Chriſtianam rem radicitus extirpatum ibant. Sed crevit, uti ſolet, perſecutione Fides eam in magnitudinem, quâ hodie lætatur Eccleſia; & ſuum Sinæ Imperium, niſi rebus illorum afflictis ſuccurrat Deus, penè amiſerũt.

Ob perſecutionem in Chriſtianos motam Deus Sinas punit.

Intereà tamen Sinenſes de expellendo hoſte ſolliciti, per Præfectos totâ Sinâ delectum habent.

habent. Sexcenta ſelectorum militum millia conſcribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninſula eſt inter Sinam & Iaponiam) duodecim millia Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentiſſimo exercitu circa Martii initium M. DC. XIX. in Tartaros movent. Tartari audacter obviam procedunt: aperto, & diu dubio marte pugnatum: tandem Sinarum exercitus fuſus, & quinquaginta millia cæſa, & præcipui exercitus Duces. Tartari, ut ſolent, velociſſime victoriam proſequuntur: duas eodem die civitates diripiunt ac comburunt, igne ferroque vaſtantes omnia. Poſt hæc, prædantes ad ipſa uſque Peking Regiæ mœnia penetrant; urbis tamen expugnationem tentare non auſi, in quâ infinita erat tormentorum copia, & ad octoginta mili-

Tartari in pugna victores.

In Regia Peking pavor ac confusio.

militum millia præsidium. Fatentur Sinæ, tantum pavoris ac confusionis Regiam invasisse, ut jam de deserenda Regia Imperator cogitaret, ac Austrialiores petere Provincias decerneret: quod re ipsa fecisset, nisi Præfectorum aliqui obstitissent, suggerentes illi, hanc fugam animos Tartaris addituram, & omnino totum turbaturam Imperium; nihil enim aliud esse fugere, quam terras inimicis cedere. Fatentur præterea, quod si Tartari impressionem fecissent, urbem omnino occupaturos fuisse. Verum hi potius prædæ ubique inhiarunt. Longe enim lateque diffusi, urbes, civitates, ac oppida obvia diripuerunt, & ubique ingentem Sinarum vim crudelissime mactarunt; ac demum reliquis locis omnibus relictis sine præsidio, in ultimam Leaotung partem regressi

Ab ductis prædis revertuntur Tartari.

si sunt, spoliis onustissimi.

Post hæc anno M. D C. X X. moritur Imperator Vanlieus: succedit eodem anno filius Taichangus; qui, dum contra Tartaros novas colligit vires, nondum absoluto quarto Imperii mense, & ipse moritur. Succedit Thienkius; qui ubi Imperium assumpsit, destinato ad Coreæ Regem Legato, actisque de misso ad avum subsidio gratiis consolatur eum de suorum clade in Sinico servitio accepta; magnificentissima ac Sinico Monarcha digna munera mittit, ea mente ut majora extorqueret auxilia. Coreani enim, ut situ loci, ita fortitudine bellica ad Japones accedunt proximè.

Moritur Vanlieus.

Succedit Taichangus; sed cito moritur.

Eligitur Thienkius.

Coreani Sinis fortiores.

Ut porro solidius imminenti malo obviam iret, ex toto Imperio nova accersit auxilia: ita ingentes exercitus in Leaotung transmisit, Tartaris in reli-

Nova contra Tartaros præparationes.

reliquas Provincias ulteriorem ingressum prohibiturus; quibus ut facilius provideret, annonam & reliqua submittendo, in Thiencin quoque portu ingentem navium classem præparavit. Thiencin autem statio est, ad quam qua mari, qua fluminibus, ex totâ Sinâ facilè naves penetrant, ac congregantur incredibili sæpe numero. His igitur compendio itineris mari omnia facile submittebat. Leaotung enim Provincia tota ferè mari alluitur, & maritimo itinere duorum tantum dierum à Thiencin emporio distat; cum terra in multo longiorem se tractum exporrigat.

Thiencin portus commodissimus.

Inter Duces auxilia adducentes, mulier fuit, quam verè Amazonem Sinensem vel Penthesileam alteram vocabimus. Illa ex Suchuen, Provinciâ satis remotâ, cum tribus millibus

Amazon Sina fortissima.

libus adfuit, viriles non modo animos, sed & vestes induta, imo & titulos assumens qui in virum non feminam convenirent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla; & posteà quam plurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non parem domi reliquerat in proprio Regno. In montibus enim Suchuen Provinciæ Regnum quoddam est Sinis non subjectum, sed juris sui: solum quippe honoris causâ titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli suo obediunt Regi, ac tributa solvunt: ac fortitudine bellicâ ceteris totius Imperii militibus longe præstant.

Pium Christianorum inventum.

Hac usi occasione, Christiani Doctores (Doctorum autem summa isthic æstimatio

tio

tio atque auctoritas est) præsertim Paulus & Michaël, Imperatori persuaserunt, ut à Lusitanis majora nonnulla tormenta pretiosque eorum libratores deposcat. Erat Christianorum Præfectorum mens, eâdem occasione Patres ac rem Christianam apud Sinas restituere. Placuit res Imperatori: Patres, qui hactenus occultè rem Divinam procurabant, adesse jubentur; novi non pauci admissi cum Lusitanis militibus sunt: ita res Christiana, consensu Imperatoris, ad hæc usque tempora, fremente dæmone ac Christianæ Religionis inimicis, perbellè processit, continuoque augetur. Ac Deus quidem Imperatoris in rem Christianam amorem liberalissimè remuneratus est. Antequam enim Lusitanica advenirent subsidia, & Tartari omnino ex Leaotung ejecti sunt,

Tartari omnino ejiciuntur.

ſunt, & incolæ nimiam Tartari Regis crudelitatem deteſtantes, advenientibus Sinis ultro porta saperuêre, in præſidia me ſic inſurgentes, ut ipſam etiam metropolim Leaoyang recuraparint. Nam Rex Tartarus, aliis bellis in Tartaria occupatus, ſubvenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperii reſpirarunt, partim Tartari repreſſi ſunt.

Ceterum quamvis inſtabilis fortuna Sinis lætiorem oſtenderet vultum, quieta tamen, more ſuo, non fuit. Nam Rex Tartarus, confectis in Tartaria rebus, iterum in Leaotung irrupit, ac præmiſſis ſexaginta equitum millibus imperavit, ut metropolim Leaoyang obſidione cingerent; ſe deinceps priorem exercitum cum majoribus copiis ſubſecuturum. Quadraginta horarum ſpatio munitiſſima urbs iterum in Tar-

Iterum Tartari bellum movent.

Leaoyang urbs iterum obſidetur ac capitur.

Tartarorum pervenit potestatem, quibus tanta contentione utrimque pugnatum est, ut ex Sinico præsidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit: magnam enim & quantam vix antea stragem acceperunt, viginti millibus suorum desideratis: imo urbem non recuperassent, nisi à Sinico Præfecto, ingentibus sponsionibus corrupto, porta, ut Sinæ loquuntur, aperta fuisset. Utut fuerit, Tartari urbem receperunt: Pro-rex dolore victus suspendio vitam abrupit: Visitator Regius vivus in hostium venit potestatem; numquam tamen Tartaris honorem aut nomen Regium dare voluit, indignum ducens, Barbaro se submittere. Ea constantia ab ipsis hostibus laudata, libertatem obtinuit. Verum qui ab hoste vita donatus est, illo longe crudelior, eam laqueo sibi

Proditor Sina.

ſibi ipſe ademit, quod ſciret, more gentis, apud Sinicum Imper. mortis ſe eſſe reum, quia infeliciter pugnarat. Occupata in hunc modum urbe, Tartari civibus edicto publico ſignificarunt, neminem ſe occiſuros, ſi more Tartarico capillos raderent, ac veſtes Tartaricas induerent. Tartari enim (ut ex occaſione nonnullos eorum deſcribam mores) capillos non alunt; caput continuo radunt; barbam etiam totam eradicant, oblongis relictis myſtacibus; in occipite modicos ſinunt excreſcere capillos, quos pulchre contexunt, & ab humero quaſi caudam contemptim demittunt: biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretioſæ pellis faſcia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem (ea plerumque caſtoris vel zibellinarum eſt;) hæc pellis aures, fron-

Edictum Tartarorum.

Tartarorum veſtis, ac mores.

frontem ac tempora à frigore defendit: quantum vero bireti ſupra pellis faſciam eminet, tantumdem rubra byſſus undique ſparſa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingunt: geſtamen planè commodum nec inconcinnum. Veſtes illis ſunt oblongæ, ad talos uſque demiſſæ, ſed ſtrictis manicis (non latis, ut Sinarum ſunt) & parum ab Hungaricis aut Polonicis differunt: manicæ in equinæ ungulæ figuram deſinunt: cingulo ſe ſtringunt, ex quo à lateribus utrimque ſtrophiola pendent, ad faciei manuumque munditiem: cultellus etiam ad uſus pendet, & marſupia duo, in quibus tabacum aut ſimilia ſervant. Siniſtro latere ex eodem cingulo acinacem ita ſuſpendunt, ut acumen præcedat, manubrium à tergo elevatur; unde etiam à ter-

à tergo dextera manu extrahunt cum pugnant, quod una manu fit abſque vaginæ contactu. Calceis vix utuntur; ocreas ſine calcaribus adhibent, ex curato equino corio, aut ſerico panno factas; ſoleas ſæpe ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt: ſtapedes equitando adhibent; ephippia noſtris humiliora ſunt, & latiora. Ceterum ſatis pulchrâ faciei ac corporis conſtitutione ſunt, albo colore; latam plerumque ut *Sinę* faciem habent, naſum non omnes æque ſimum, neque oculos tam parvos: parum loquaces, & quaſi cogitabundi equitant: mores eorum reliqui, noſtris Boſphori Tartaris non abſimiles, ſed minus barbari. Exteris mirè gaudent: moroſam *Sinarum* gravitatem non ferunt; atque hac de cauſa in primo congreſſu humaniores apparent.

Hæc de illorum moribus pauca. Ut vero ad urbem ab illis occupatam revertamur; cum in ea ex aliis Provinciis quamplurimi ditiſſimi adeſſent mercatores, liberum illis diſceſſum cum rebus ſuis permiſerunt, jubentes ut quamprimum urbem dcſererent. Hi non intellecta Tartarorum perfidia, cum divitias ac merces egreſſi urbe exportarent, vix tribus millibus paſſuum ab urbe aberant, quando à Tartaris invaduntur, & ad unum necantur; illi ſpoliis ditiſſimi, in urbem timore plenam (nam ſimilem Tartarorum perfidiam formidabant) regreſſi ſunt.

Tartarorum perfidia.

Tartari quieſcunt.

Verum, quia Tartaris magno ſtetit prædictæ urbis expugnatio, ſuorum clade deterriti, ultra progredi non ſunt auſi: nam in reliquis urbibus ſimilia timebant. Sciebant enim omnibus optimè proviſum à Sinicis

cis fuiſſe Præfectis. Imperator enim Thienkius non modo antiqua loca bene munierat, verum multas in difficilioribus aditu locis munitiones extruxerat; quas inter Xanghai maxima ac nobiliſſima erat in Iuſula Cu, ubi ingentem militum numerum diſpoſuit, quibus Tartaris tranſitum prohibebat. Sed maxime Tartaros inhibuit fortiſſimus Dux Maovenlungus; qui ingenti claſſe Inſulam Coreæ vicinam occupaverat in faucibus Yalo fluminis. Hic Tartaros à tergo infeſtavit quammaxime, adeoque ſæpiſſime in variis velitationibus fudit: unde totam Tartarorum in ſe curam converterat. Erat Maovenlungus ex Quangtung Provincia, ubi ex Luſitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quamplurima etiam tormenta quæ naufraga Hol-

Regis Sinarum fortiſſimus.

landorum navis in littore deposuerat, consecutus, eorum non nullis mœnia Ningyvensium instruxit. Hanc enim urbem Sinarum Imperator loco Leaoyang Metropolis titulo donaverat, in quâ novus Prorex, ac Regius habitabat Visitator, cum exercitus robore.

Nova Metropolis in Leaotung.

Quievêre itaque Tartari ad annum usque M. DC. XXV. quo demum cum maximis copiis Ningyven novam metropolim aggressi sunt, postquam magnis promissis Maovenlungi fidem tentassent. Ut ad suas eum partes allicerent, dimidium Sinici Imperii promittunt, si ad illud occupandum cum delectâ suorum manu se adfuturum sponderet: at ille non minus fortis quam fidus, spretis Tartarorum promissis, Ningyven urbi per suos auxilio fuit: unde Tartari cum clade decem millium rejecti, inter quos & Regis

Fidelissimus Sinis Dux.

Clade afficiuntur Tartari.

gis filius. Quamobrem irâ fre-
mentes, per concretum mare
Thaoyven Insulam invase-
runt; decem millia præsidia-
riorum ad unum occiderunt, *Tartarorum crudelitas.*
& incolas omnes miserè truci-
darunt: atque ita cladem ac-
ceptam ulti, in Tartariam re-
dierunt, non quiescendi ani-
mo, sed vires majores congre-
gandi. Ita rebus ad annum us-
que M. DC. XXVII. quo Thien- *Moritur Thienkius Imperator, & Rex Tartarus.*
kius Imperator adhuc juvenis
obiit, utcumque quietis, cum
eo Sinicum Imperium quo-
dammodo corruit. Sed &
Tartarus Rex, eodem anno,
qui crudelissime tot occiderat
homines, mortuorum nume-
rum auxit. Thienkio in Sinico *Zungchinius in Sinis eligitur Imperator.*
Imperio successit illius frater
Zungchinius, infelicissimus
Imperator ob suorum perfidi-
am; de quo plura infrà. A
Thienmingo vero Regnum
Tartaricum ad Thienzungum

 filium

Thienzungus, Rex Tartarorum, humanior.

filium devenit. Hic patris gubernandi modum mutavit: Sinas melius tractare cœpit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed & bono eventu, quia filio exemplum reliquit, comitate potius quam armis debellandi Sinas.

Militum insolentia Coreanos exasperant.

Hoc autem anno, cum insolentes Maovenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac aliis militaribus insolentiis negotium facessunt: vicinas terras ubi in præsidio erant, Hienkien præcipuè Provinciæ incolas ita vexarunt, ut eorum quamplurimi indignatione moti, ad Regem Tartariæ transierunt; cui & suaserunt, ut per milites Coreano indutos habitu, Sinicum invaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suam insuper ad hoc facinus (Pa-

triæ,

triæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tartaro consilium: Pro-regem ergo cum potentissimo exercitu mittit. Hi itinera monstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sinicum exercitum, per agros palabundum invadunt. Ac primum quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage afficiunt; deinde, ubi Maovenlungus Tartaros esse animadvertit, quanta potest diligentia ordines instruit, ac egregiè Tartarorum vim repellit. Pugnatur utrimque acerrimè, donec tandem Maovenlungi virtus coacta est cedere. Cum suis itaque ad naves fugit, ac Insulam repetit, relicta manu quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naves conscenderent. Tartari, quod eum omnino non debellassent, & Maovenlungus evasisset,

Tartari in Coream introducti.

Maovenlungus invaditur.

quem unicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt; præsertim cum & cruentam habuissent victoriam. Inde irâ frementes, in ipsos perduelles irrumpunt, & ad unum necant: id quod & ipse Rex Tartarus postea damnavit. Eodem deinde impetu, confines Tartariæ borealiores quatuor Coreæ provincias depopulantur. Intereà Rex Coreæ exercitum suum colligit, ut Tartaris resistat; & Maovenlungus quoque reparatis viribus Coream ingreditur, cladem à Tartaris acceptam ulturus. Perveneraut jam Victores Tartari ad fauces montium, per quos ad Regiam urbem Coreæ iter est, septem leucis ab eâ distantes: has Rex Coreæ cum magno occupaverat exercitu, quem Tartari animosè invadunt. Vix prælium inierant, quando magnis itineribus Maovenlungus adest,

Corea vastatur.

Trium exercituum pugna, ac strages.

adeſt, & à tergo Tartaros adoritur. Hi à fronte ac à tergo clauſi, ubi nullum niſi in manu & armis effugium vident, ſalute utrimque deſperatâ diviſi, duorum exercituum vim egregiè ſuſtinent. Pugnantium is ardor fuit, cui parem Sinæ numquam viderant. Mira dictu res, ex tribus exercitibus nullus victor fuit, deleti propè omnes: ex Tartarico quinquaginta millia deſiderata ſunt; ex Coreano ſeptuaginta millia; ex Sinico autem rariſſimi evaſerunt: quod maximè in eum Tartari, aperiendæ ſibi fugæ irruiſſent; quâ datâ, effuſè Tartariam repetivêre. Ita eorum nullus victoriam obtinuit, aut victoriæ curſum proſequi potuit: Coreæ tamen Rex, reparato utrimque exercitu, vacuas à Tartaris Provincias facile recepit ſuas.

Orientalis Leaotung pars Tartaris paret.

Poſt hæc ſæpè Leaotung in-

ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redegerunt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas egerunt; pedem tamen figere numquam potuerunt; sæpe cladibus affecti sunt, ac repressi. Jam enim Lusitani tormentorum tractandorum periti septem advenerant, qui tum per se, tum per Sinas à se edoctos egregiam Imperatori Sinico navarunt operam; præcipuè ubi summam belli regebat Sun Ignatius Prorex, Christianis sacris initiatus; de cujus rebus ac exitu aliqua infrà dicenda.

Lusitanica auxilia adsunt.

Hoc rerum statu, Imperator Zungchinius cum ampla potestate, ac novis exercitibus Yvenum Ducem misit in Leaotung, eique mandavit ut pacem iniret cum Tartaris, si illam admitterent. Jam enim intra Sinicum Imperium latrones exorti, illud perdituri ex-

Subdolus ac perfidus Sinarum Dux.

excreverant, qui magis quam Tartari Imperatorem anxium habebant. Erat Yvenus subdolo ac astutissimo ingenio prææditus, sermone simul & calamo eloquentissimus, qui rationibus ex militari peritia deductis, non modo Imperatorem, sed & Regiæ summos Præfectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant: nec spe suâ Imperator frustratus fuisset, si nequissimus Yvenus bonum publicum ac fidem speratis divitiis prætulisset: nam à Tartaris ingentem auri vim accepit; quo corruptus, primo Maovenlungum (quem unum Tartari timebant) fidissimum ac fortissimum, convivio exceptum, propinato veneno necavit: deinde iniquissimis conditionibus pacem cum Tartaris fecit, ad Tartarorum arbitrium, quorum opibus inhiabat. Eas conditiones, à Paci-

Maovenlungus veneno occiditur.

cificatore empto admiſſas, ubi Imperator vidit, indignatione motus, reſcidit. Quid faciat hoc loco Yvenus? Ut Imperatorem ad eas admittendas cogeret, anno M. DC. XXX. Tartaris ſuadet, ut aliâ vitâ, non per regionem quam ipſe cum præſidio habebat, Sinas ingrediantur; ſe enim nihil moturum. Tartari cognitâ illius avaritiâ, ſecuri conſilium admittunt, à tergo jam nihil metuentes, Peking Provinciam ingrediuntur; quamplurima diripiunt loca; urbes ac civitates vaſtant; ipſam demum Peking Regiam obſident. Jam Præfecti Imperatori ſuadebant, ut ea relicta Auſtrales peteret Provincias: at ille mortem ſibi potiorem ratus, quàm è Borealibus partibus fugam; ne ex Regia quidem abeundi facultatem cuiquam conceſſit. Interea Tartari impreſſionem faciunt, & cum

Regia Peking obſidetur.

cum clade suorum sæpius rejiciuntur. Advocatur etiam Yvenus, cujus nondum innotuerat perfidia, ut Tartaris resistat. Adest illico, ne videatur perduellis: ad ipsa usque mœnia Regiæ accedit, cujus vastitas magnum inter duos exercitus intervallum erat, unde & Tartaricus & Sinicus videbatur exercitus. Sed Yvenus nihil magni agit; imo Imperatori persuadere conatur, ut à se factas Pacis conditiones admittat. Mens una illi erat, ut quam ditissimus domum suam rediret. Nec fefellit Zungchinium proditoris, quamvis altâ simulatione tecta, cupiditas. Ergo nullo cum Præfecto re communicatâ, Yvenum invitat in urbem ad militare consilium. Per murum intromissus est, nulla aperta, obtendente Imperatore nimiam Tartarorum vicinitatem; revera autem, ne

Perfidus Dux mira arte capitur ac occiditur.

illius ingrederetur exercitus. Habebat summos Præfectos fautores aliquos ac amicos Yvenus, à quibus cum non admoneretur de infesto Imperatoris animo, quem & ipsimet ignorabant, satis securus ingreditur. At ubi vero ad conspectum Imperatoris venit, capitur illico, & brevi habitâ quæstione trucidatur. Tartari cognitâ illius morte, antequam novus daretur Sinico exercitui Præfectus, urbe Regia relicta, circumiacentem Regionem vastant, in Xantung usque progressi: demum spoliis onusti in Leaotung regrediuntur. Post hæc ad annum usque M. DC. XXXVI. varia fuit belli fortuna; numquam tamen Tartari intra Sinas pedem figere potuêre, semper ejecti. Eodem anno moritur Tartarus Rex Thienzungus, cui filius successit Zungteus, qui, modo Sini-

Tartari Peking Provincia vastata, excedunt.

Moritur Tartarorum Rex; alter succedit.

Sinicum Imperium gubernantis, pater fuit: de quo hæc sunt memoriæ tradita.

Zungteus, novus Tartarorum Rex, comis ac prudens.

Jam antequam regnare cœpisset, magnam prudentiam præ se tulit Zungteus; comitatem in primis ac reliquas Regias virtutes, si quis alius gentis suæ, coluit. A patre missus, adhuc puer, Sinicas indutus vestes, inter Sinas occultus vixit; mores, litteras, doctrinam ac sermonem Sinensium accuratè perdidicit. Regnum adeptus, Decessorum suorum gubernandi modum in melius mutavit; patrisque exemplum hac parte secutus feliciter superavit. Nam animadvertens suorum nimiam crudelitatem in tractandis Sinis, ne quid magni efficerent, obstitisse; ut Imperium, cui inhiabat, non minus amore quam armis subigeret, alios mores induit: advenientes Sinas quoscumque

amore & benevolentia demerebatur, captivos benè habebat, & ad obsequium suum invitabat, vel liberos dimittebat. Ita, crescente comitatis ejus famâ, quamplurimi Duces & Præfecti ad eum confugiebant; à quibus deinde adjutus, sicut eorum amorem sibi conciliare noverat, ita & Imperium magna ex parte occupavit. Satis enim constat, plus sæpè in obtinendis ac firmandis Regnis valuisse amorem quam arma; & nimia in subditos sævitia frequenter amissum, quod armorum potentia fuerat feliciter occupatum. Ubi ergo Sinis innotuit, se apud Tartarum Regem non modo asylum, sed & gratiam habere, plurimi, *Sinici* Imperatoris iram fugientes, ad Tartarum se recepêre. Est enim Sinicæ gubernationis inhumana illa quidem, sed in speciem necessaria, ob quorum-

Comitas potior in occupandis Regnis.

rumdam perfidiam ac avaritiam consuetudo, ut Duces & Præfecti illi morte mulctentur, in quorum administrationem infelicius quidpiam inciderit: facilè enim sibi persuadent, illud non ex inconstantis fortunæ vicissitudine ortum, sed vel ex negligentia, vel perfidia. Si quis adverso Marte pugnam iniit, si commissam sibi Provinciam perdidit, si populi defectione, milites seditione tumultuantur, ea Reip. vulnera, undecumque provenerint, ad Præfectos transeunt, quorum paucis vita relinquitur. Cum itaque non rari Duces aut Præfecti hinc Tartari humanitatem, inde Imperatoris iram reformidarent, hanc fugientes, illam data occasione amplectebantur.

Barbarus Sinarum mos.

Qua res me admonet, ut quid Pro-regi Ignatio, Deo ac Regi fidissimo non minus quam

Ignatius fortissimus Dux Christianus, injuste occiditur.

quam fortissimo Duci accide-
rit, exponam. Hic, tota stupente Sina, Tartarorum asylum, & suorum militum promissas vires vitæ postposuit ac fidelitati; & maluit in ingrata patria, etiam injusta ex sententia, carnifici caput amputandum submittere, quam vel illam relinquere, vel minimum in Imperatorem, etiam iniqua statuentem, crimen committere. Poterat fortasse (ut milites illi suadebant sui) & Regnum occupare; sed occumbere maluit, quam infidus, vel Patriæ profugus ac proditor audire. Postquam ergo non raras habuisset victorias, & quamplurimas à Tartaris recepisset urbes, ac omnino eos jam debellandi spes adesset, accidit, ut illius milites, multo tempore solitis stipendiis carentes, per seditionem, amicam urbem invaderent ac diriperent. Sæpius Ignatius

Ignatii fidelitas.

de

de ſuorum militum inopia Imperatorem monuerat, & ſtipendia per ſupplices libellos petierat: ſed ejus libelli in Regia à Præfectis ſupprimebãtur, quorum avaros animos pecunia aut donis, ut reliqui ſolent, non emebat. Præterea cum Chriſtianis ſacris initiatus eſſet, ac vere pius, nihil niſi rationi ac juſtitiæ conſentaneum in ſua agebat gubernatione. Quare Ex præfectorum præcipuè in ſe odium accendit, qui (ut eſt pluribus ſolemne) ob accepta à litigantium parte munera, contra aliam partem favorem petebant apud Ignatium. Sed fruſtra erant, ſi à poſtulatis abeſſet juſtitia. Quam illi repulſam non virtuti, ſed ſuperbiæ tribuentes, ſeque ab Ignatio contemptos rati, cum amicis in Regia Præfectis agebant, ut ſtipendia differentur, hac ratione Ignatium perdituri.

Ignatii juſtitia.

Ac-

Accedebat & ipſorum in Regia Præfectorum invidia & indignatio, non ferentium hominem ſua virtute ad illam perveniſſe dignitatem, quam ſolis Doctoribus debitam crederent: perinde ac ſi doctiores etiam fortiores eſſent. Erat enim Ignatius ſecundi litteratorum gradus, & lauream Licentiati, non Doctoris, obtinuerat. Hoc rerum ſtatu, ſeditione non contenti milites, ubi proximum amantiſſimi Ducis periculum ipſorum cauſa inſonti jam incumbens animadvertere, ut Provinciam ſibi occupet, ac regnet, hortantur: imo ut debitum jam pridem tantæ virtuti Imperium invadat, perſuadere conantur; operam ad omnia fideliſsimam ſpondent; extirpandos clamant Præfectos, qui privato potius odio explendo, quam Imperatoris ſui promovendo ob-

obſequio ſtuderent. Sed Ignatius prudentibus monitis militem à majori violentia prohibet, imo obſequentem reddit & quietum, ac pro Sinico Imperatore ſtare jubet, cui fidem juraſſet; auctores etiam præcipuos ſeditionis punit. Merebatur hæc Ignatii fidelitas majorem æſtimationem eâ quam apud Imperatorem, vel ſummos in Regia Præfectos invenit. Eâ enim contemptui habitâ, ſubmiſſo alio Duce ac Prorege, Ignatius in Regiam adeſſe jubetur. Non ignorabat ſe tunc temporis ad mortem peti; quod & militibus ſuſpicari facilè erat: unde irâ frementes pro illo arma ſumunt: nullo pacto ſe Ducem ſuum optimum deſerturos conjurant, & denuo Ignatio ſuadent ut ad Regiam non accedat: *Noſtrum*, inquiunt, *erit te incolumem conſervare; nobis vires ſunt, perfidorum*

dorum æmulationi & potentiæ pares. Ad hæc ſurdus Ignatius indignantes demulcet, urgetque ut Imperatori ſuo fidelem ſemper operam navent. Atque ita maluit ingratum patriæ ſolum proprio ſanguine irrigare, quam inimicorum ſuorum ſanguinem militum viribus propinare, ſatius ducens in patria ſubire immeritam necem, quam ad invitantem Tartarum confugere. Non eadem quamplurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defecêre, multorum exemplum ſecuti, quos à Tartaro benè exceptos videbant, non vero Ignatii in fide conſtantiam. Horum jam aliqui Tartarorum ſunt ſummi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam navarunt, cuneorum inſtar,

Ignatius mavult mori quam regnare, vel Tartaro ſervire.

inſtar, qui in ſui generis ligna facillime penetrant.

Ceterum hoc bellum Tartaricum, quamvis Sinis hactenus magnum feciſſet negotium, deinceps tamen quaſi ſopitum elanguit: ita ut Sinas à majoris damni metu ſecuros redderet. Occidentalis enim Leaotung pars undequaque valide munita erat, & ingens in confiniis contra Tartaros exercitus ſtabat, qui inſulam Cu occupans, ulteriorem ingreſſum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipſum fuit Imperium; à quibus demum deſtructum eſt, ac Tartaris traditum. Supra jam horum motus attigi: deinceps fuſius de illis agendum, ut, quo pacto Tartari Imperiũ occuparint, intelligatur.

Potiſſima perdendi Sinici Imperii cauſa Latrones.

Primi perduelles inſurrexerunt

Latrones varii.

runt in Suchuen Provincia, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, ut post direptas multas civitates, demum & Metropolim ipsam Chingtu obsiderent; de qua & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis supra memorata cum suis subvenisset. Ejus igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetivêre, novas perditorum hominum turbas congregantes. Hos secuti sunt alii in Queicheu Provincia, qui oblatam injustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce usi, qui causa ceciderat, Magnate; ac primo impetu Præfectos injustæ sententiæ auctores occiderunt, & Pro-regis exercitum fuderunt. Verum reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extincti sunt. Sub hæc urgente fame, quæ in-

Latrones reprimuntur, sed non delentur.

Fames Latrones auget,

ingens eo tempore in Boreali Sinarum parte per inauditam locustarum plagam fuit, quamplurima alia latronum capita exorta sunt, præcipuè in Xensi Provincia ac Xantung. Hi primo, numero pauci ac viribus, prædas per pagos & oppida agebant; inde montes petentes in iis latitabant; cumque tam facili negotio sine ullo labore non modo cibos, sed & divitias raperent, quamplurimi continuo aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinii insignis avaritia, qui à populis tributa omnia extorquebat, perinde ut anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cum à Præfectis reprimi cito non possent, paulatim numero ac animis aucti, in octo per varias Provincias creverunt justos exercitus. Ab his ut quisque manu audaciâque prom-

Et avaritia Imperatoris.

promptissimus habebatur, in Ducem eligitur; & mox acta jam latronis persona, armis ac divitiis fortes, jam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primo quidem, ut quisque alteri præriperet quod ipse optabat, inter se pugnarunt: demum res eo devenit, ut duo tantum Duces præcipui superessent, qui reliquorum milites, post victorias, extinctis eorum Ducibus, ad sua sequenda vexilla ac fortunam invitarunt. Illi vero cum minime dubium expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dictus est, secundus Changhienchungus; uterque facinoribus editis & ferocia insolens; qui, ne alter ab altero tamquam æmulo deleretur, longius invicem discesserunt, fortunam

Latrones Duces evadunt, ac ad Imperium aspirant.

Latronum præcipua capita.

nam quisque suam secuturi. Licungzus Boreales Xensi Provinciæ ac Honan partes tenuit; alter Suchuen, & Huquang divexabat. Verum ne si de utroque mixtim agamus confundatur narratio, Licungzo priorem locum dabimus: qui potissime in causa fuit, cur Tartari Imperium illud occupaverint; quod ipse jam tenebat, si moderationi clementiam adjunxisset. Subsequentur deinceps res ab altero gestæ.

Latrones Provincias Xensi & Honan vexant.

Anno itaque M. DC. XLI. latrones ex Provincia Xensi (ubi quamplurimas civitates ac oppida expilaverant) ingenti numero in amœnissimam Honan Provinciam irrumpunt, & recta nobilissimam metropolim, C'aifung dictam, petunt ac obsident. Illam ingens defendebat præsidium; unde tormentorum

curulium ſæviente in eos procella, cum clade obſidionem deſerere coacti ſunt. Inde populabundi circumvicinas invadunt civitates ac urbes, & quamplurimas diripiunt. Ita viribus aucti, annonâ quamplurimâ, ac perditis hominibus congregatis, iterum metropolitanam petunt; quam cum deſperarent vi aut aſſultibus occupari poſſe, longa obſidione ad deditionem cogere ſtatuunt, ut ditiſſimis opulentiſſimæ urbis ſpoliis augerentur. Urbs hæc tametſi trium ferè leucarum ambitum habet, undequaque tamen cingunt, ut nihil urbem invehi poſſet. Præfecti per duos menſes, quibus alio latrones diverterant, quamplurimam quidem annonam congregaverunt; ſed quod tota Provincia frugum alioquin abundantiſſima, earum inopiam à ſterilita-

C'aifung nobiliſsima urbs obſidetur.

te

te pateretur, non fuit tanta annonæ copia, quanta ſex menſibus infinitæ populi multitudini alendæ ſufficeret. Sex ergo menſes tenuit hæc obſidio pertinaciſſima; & quamvis ad ſummas anguſtias famis præſidiarii perveniſſent, numquam tamen cum hoſte paciſci voluerunt, auxilium ab Imperatoris exercitu ſperantes. Calamitatis magnitudo exceſſit modum, & Jeroſolymitanæ ſimilis, ſi non major, videri potuit. Orizæ libra, argenti libra vendebatur; corii antiqui putridi libra, decem argenteis: cadaveris humani caro publicè tamquam porcina proſtabat: mortuos in plateis exponere, ut illorum eſſent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua dirisſima taceo. Urbs in planitie ſita eſt ad Auſtralem partem ingentis ac præcipitis fluminis,

Inaudita fames.

quod Hoang Sinæ vocant, nos Croceum vel luteum dicimus, à colore luteo, quo semper turbidum fluit: una fere leuca distat hoc flumen ab urbe; cumque ejus aquæ urbis planitie altiores sint, ejusdem littora aggere longissimo ex quadratis lapidibus muniuntur, ne superfundat se urbi. Ad hos aggeres tandem Imperatoris exercitus venit, ratus sine pugna hostes omnino deleri posse aquis, si aggeres dissolveret. Ac suspicio aberat aquas ad tantam altitudinem perventuras, ut altissima urbis mœnia superarent. Forte per id tempus Autumni crebriores solito pluviæ fuêre, quibus sic flumen intumuit, ut majores volvens undas ruptis latius quam pro necessitate aggeribus non modo quamplurimos hostium ruina involverit, sed & amicam urbem totam sub-

Caifung urbs: aquis mergitur.

submerserit, plus quam trecentis hominum millibus aqua haustis. Ita nobilissima urbs, quæ jam antiquis temporibus Imperatorum sedes fuerat, non campus, sed lacus quidam repente fuit: domus omnes undarum vi non modo tectæ, sed & omnino dirutæ sunt. Cum illis periit & Templum, & Sacerdos Societatis nostræ R. P. Robertus de Figueredo ibidem submersus: qui cum mature se periculo posset subducere, maluit animam suam pro ovibus suis ponere; non raros enim Christianos urbs habebat. Contigit hujus urbis excidium nona Octobris M. DC. XLII. Eodem tempore latronum Dux Licungzus Regis titulum assumpsit, dictus Xunvang, quod prosperum Regem sonat; & mox iterum Xensi Provinciam invasit, ac totam occupavit, postquam Honan

Dux latronum Regis titulum assumit.

Xensi Provincia occupatur.

ferè totam in suam redegisset potestatem. Ubi ad Xensi Provinciæ Metropolim Sigan venit, à præsidio quidem aliquantisper repugnatum est: post trium tamen dierum obsidionem urbs intercepta est: totidem dierum spatium militibus ad prædam concessum in victoriæ præmium. Intra eandem deinde urbem totius ferè Provinciæ annonam collegit, tum ut populos in officio contineret, tum ut Imperatoris militibus vastitatem objiceret. De Imperio quoque velut obtinendo jam securus, titulum Imperatoris assumpsit, & familiam quam fundare meditabatur, Thienxunam dixit. Thienxun Cælo obedientem sonat: quo titulo populis ac militibus suis persuadere conabatur, Cæli esse voluntatem ut imperaret, atque à Cælo Imperium sibi tradi, ut populos

Latronum Dux Imperatoris Sinarum nomen assumit.

los ab Imperatoris avaritia liberaret, & Præfectos sui studiosos, populoque graves extirparet. Speciosus titulus, cui Sinæ facilè arrident: à Cælo namque dari Imperia credunt; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc, ut factis præ se ferret quod titulo ostentabat, plebem perbelle tractare cœpit, nullam suis violentiam permittere, Præfectos solos quotquot assequi poterat, neci tradere, Ex præfectos pro modo divitiarum quas collegerant, pecunia mulctare, subjugatis populis tributa remittere, novos Præfectos urbibus ac civitatibus occupatis assignare, denique ut subditos comiter ac magna tractent æquitate severè præcipere. Ita facillimo negotio occupatas regiones subditas habuit, novum regiminis modum omnibus lau-

Bonum latronis regimen.

dantibus atque amantibus: alias enim parva eſt fidelitatis cura, ubi extorta obſequia tyrannis imperat. Duo Patres noſtri verſabantur hac in urbe R. P. Ignatius d'Acoſta, & R. P. Petrus Fabri, quos initio quidem, cum milites Metropolim diriperent, perſtrinxit communis clades: demum pro exteris cogniti, tamquam hoſpites benè ſunt habiti.

Alia perdendi Sinici Imperii cauſa, Præfectorum diſcordia.

Interea in Regia tertia ac potiſſima perdendi Imperii cauſa excrevit, cujus initia jam tum Imperatore Thienkio pullularunt, Præfectorum diſſidia, factiones, ac æmulatio ob nimiam Eunucho Gueio conceſſam potentiam; quem non modo ad ſummos honores evexerat Thienkius, Imperii univerſo plenoque regimine illi conceſſo; ſed & Patris titulo honorabat. Hic ergo gratia abutens, ſummos etiam Præfe-

ctos

ctos levissima de causa vel necabat, vel in ordinem redigebat; præcipuè illos, qui vel scriptis, vel verbis, vel minori exhibito honore Eunucho non adulabantur, vilissimo homini subesse dedignantes. Et quamvis alioquin satis benè Rempublicam administrasset, multos tamen exasperavit; atque inter eos, etiam Principem, qui post Thienkium sine sobole extinctum Imperator fuit Zungchinius; cui in adeundo Imperio Eunuchus quidem obstitit, sed irrito & infelice conatu. Hinc Præfecti in binas (ut ipsi vocant) Academias divisi, paulatim se extulere, rei propriæ magis quam publicæ intenti. Ceterum dum quælibet ex partibus aliam opprimere ac extirpare conatur, utraque bonum Imperii publicum prætendens, illud ipsum negligebat; partiarios tantum suos ex-

tollere, aut rebus præficere, invida æmulatione tentabat: & cum huic potentiſsimo malo mederi vellet *Z*ungchinius ipſe Imperator, non paucos ex præcipuis Præfectis ac Eunuchis exaſperavit. Ubi enim Imperium aſſumpſit, ſupra modum in Eunuchi fautores ſæviit, & Eunuchum tandem ipſum cum pluribus aliis eidem factioni illigatis de medio ſuſtulit, mirabili planè tragœdiâ, cujus hæc eſt cataſtrophe. Zungchinius, ut Eunuchum peſſumdaret, atque ab Imperii gubernaculis amoveret, dedit illi mandatum, in ſpeciem honorificum, ut magnifica Imperatorum ac parentum ſuorum ſepulchra viſeret, inſpecturus num aliquid operis ornamento deeſſet. Non potuit Eunuchus tam ſplendidum Imperium detrectare: ſed brevi didicit, quo conſilio ad

ad ſepulchra viſitanda mitteretur. Cum enim aliquouſque progreſſus eſſet in itinere, oblata eſt ei capſula inaurata; funem byſſinum continens, quo ſeipſum, mandato Imperatoris, ſuſpendere debuit; quod genus mortis apud Sinas maximè cenſetur glorioſum. Inde factum eſt, ut ex utraque factione plurimi Imperatorem prodiderint, qui cum latronibus ſecreta habebant conſilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti: imo ſæpè, cum poſſent rem benè gerere, occaſionem dimittebant, ne Magiſtratibus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victoriis conciliarent, quaſi eorum ductu & conſilio hoſtes viciſſent. Quæ diſſenſiones tam opportunè acciderunt latronibus, ut

ad ipſam Regiam accedentibus, idem fuerit veniſſe, vidiſſe, ac viciſſe: quod jam narrare aggredior.

Latrones Xanſi Provinciam occupant.

Cum hæc agerentur in Regia, Licungzus latronum ductor, ſtabilitis in Xenſi Provincia rebus, Ortum petit. Croceum fluvium nullo defendente tam facile ſuperat, quam facile à parva manu impediri tranſitus potuiſſet: fluit enim ille magna aquarum mole ac violentia, medius inter Xenſi & Xanſi Provincias; illam ad Occaſum, hanc ad Ortum habens: ſed cum nemo obſiſteret, ſuperato fluvio facile quoque primam civitatem ditiſſimam Kiangcheu occupavit, quæ in Auſtraliori jacet Provinciæ parte, Croceo vicina. Eſt etiamnum illa in urbe ſuperſtes R. P. Michaël Trigautius è Societate JESV, viri illius Apoſtolici P. Nicolai Trigautii nepos.

nepos. Exinde eodem fortunæ cursu civitates reliquæ ultro se Licungzi potestati dediderunt, vel ut se à majoribus molestiis liberarent, vel novum regimen inconsulte amplexantes. Sæpe enim in nostram perniciem novitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora invenimus. Sola Metropolitana urbs Taiyven aliquot diebus vim experiri voluit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit. Præfecti omnes necati, ac novi à latronibus substituti sunt. Zungchinius Imperator, ubi audivit latrones jam Croceum superasse, & Xansi Provinciæ, Regiæ confini, imminere, ingentem per Colaum, summum scilicet Præfectum, exercitum misit, qui latronem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit

exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colaus Lius dicebatur, rebus desperatis sibi ipsi laqueo vitam ademit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem Peking Regiam relinquere, & Nanking Australem petere: sed ut maneret, tum à fidis, tum à perfidis persuasum est: ab his quidem ut facilius, antequam eorum paterent proditiones, latroni Imperatorem traderent; ab illis, bono ut putabant consilio: nam fugere, erat Imperium magis turbare: sperabant enim Regiam, ingenti præsidio munitam, defendi posse; & ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Provincias ad defensionem advolaturas non dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

Imperator Sinicus turbatur.

In-

Interea latronum Ductor (quia non minus ingenio quam manu promptus erat) vulpinam pellem leoninæ assuens, ex suis militibus quamplurimos mutato habitu in Regiam paulatim intromittit, datâ pecuniâ ut mercaturam in eâ latitantes exercerent; conductisque tabernis, caupones, aut minorum rerum mercatores esse jubet, donec ad mœnia cum toto exercitu adveniret: tunc vero ut intra urbem tumultus excitent imperat. Mirum fuit horum silentium, quodque inter perditissimos infimæ sortis homines sperari vix potuisset. Huic velut cuniculo intra Regiam parato, alium superaddit, secretum videlicet commercium cum summo Militaris Tribunalis Præfecto; qui cum Imperatoris rem perditam esse animadverteret, ut rebus suis cave-

Latronum strategema.

caveret, cum latrone de urbe tradenda convenisse dicitur. Utut fuit, latrones celeri itinere Regiam Peking petunt. Ingens præsidium urbem defendebat, & curulium tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita: verum illa parte, qua à perduellibus admoniti latrones impetum faciebant, solo pulvere, nullo globo imposito, explodebantur. Unde hac parte securi, mense Aprili M. DC. XLIV. antequam lucesceret, per apertam ultro à consciis portam ingrediuntur. A fidis quoque non diu pugnatum præsidiariis. Nam intra mœnia hactenus latitantes latronis milites, ac confœderati perduelles, tumultus excitarunt ex condicto. Hinc ingens orta confusio, cum nemo sciret cum quo rem haberet; & non minor undique confusa strages. Inde Licungzus per

Capitur Regia Peking.

con-

confusam illam Babylonem victor transiens, recta palatium Imperatoris petit, ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellentibus, ipsum occupat. Jam hostes, quod mirum, primum palatii murum tenebant, & Imperator omnium adhuc periculorum inscius vivebat. Perduelles enim Eunuchi, qui majoris erant auctoritatis, data opera admonere differebant, ne forte effugeret formidantes: at ubi fugæ spem nullam vident, tunc Imperator admonetur de urbe ac palatio jam occupato. Qui sic admonitus, interrogavit primo, num hostium manus evadere fuga posset: verum intellecto omnia itinera esse interclusa, epistolam proprio, ut ferunt, sanguine scripsit, in qua Præfectos de perduellione, sed sero cognita, increpabat; subditos innoxios

noxios proclamabat; à Licungzo petebat, ut, quandoquidem Cælo dante Imperium occupasset, pro se de illis ultionem acciperet. Postea arrepto gladio filiam nubilem obtruncat, ne latroni in ludibrium cederet: mox pomarium ingressus, de arbore pruno, ex vitta qua caligas alligabat laqueo facto se suspendit infelicissimus Imperator, qui & ultimus censetur Taimingæ Familiæ. Nam licet alii deinde electi sint (ut infra sum narraturus) quia tamen partem tantum Imperii habebant, inter Imperatores non numerantur: atque ita Familia, quæ à latrone inchoata fuit, à latrone extincta est. Tam vilis arbor, & vilissimus laqueus, tanti Imperii, tot deliciis & divitiis cumulati, ac vitæ ipsius regalis filum abrupit. Ad ejus exemplum summus Præfectus, qui Colaus

Imperator obtruncata filia, seipsum suspendit.

Colaus dicitur, ibidem resti cervicem implicuit: idem Reginæ, idem aliquorum præterea ex fidissimis Eunuchorum exitus fuit. Ita arbores illæ amœnæ, sub quibus sæpissimè genio ac deliciis indulserant, velut in funestissimas cupressos mutatæ sunt. Sed non minus in urbe ipsa quam intra palatium quamplurimi in seipsos sævierunt; alii in lacus insilientes, alii laqueo voluntariam sibi mortem inferentes, gentis more: nam cum Imperatore suo mori, ne alteri inimico subesse cogantur, vel ab illo occidantur, summum credunt fidelitatis decus. Quid autem jam magnum, quid stabile mortalibus videbitur, quando tantis opibus viribusque exaggerata felicitas tristi momento in nihilum recidit, nullo alio quam in spectantium aut audientium lacrymis relicto vestigio? Li-

Licungzus interim victor palatium ingreditur, & Imperiale solium occupat, inque eo considet. Memorant prima sessione eum inquietissimè se habuisse, ac plane titubasse. Omnino videbatur solium ipsum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere velle. Altera die Imperatoris cadaver in minutissimas partes concidi jubet, adjecto probro, quod in subditos pessime juxta ac crudelissime consuluisset; perinde quasi ipse, nefarius latro ac perduellis, tot jam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdeissime vastatis nulla noxa contactus esset. Ita plerumque in aliis damnat improbitas quod ipsa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in suis. Susceperat Imperator Zungchinius tres mares filios: unus

Latronis sævitia, ac crudelitas.

unus ætate major numquam inventus eſt, licet à latrone diligenter ac diu conquiſitus. Hinc alii fuga elapſum, alii intra lacum voluntaria morte periiſſe ſcribunt. Minores duo, adhuc pueruli, in latronis manus vivi pervenere, quos tertia exinde die extra urbis mœnia abreptos immani crudelitate capitibus plecti jubet. Sed innoxio ſanguine ſatiari hæc bellua non poteſt; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui hactenus ad dementandos clementiæ ſimulatione populos ſpeciem benignitatis obduxerat. In urbe itaque omnes Præfectos conquiri jubet; ingentem numerum exquiſitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat: palatium Imperatoris ſibi ſervat: urbem nobiliſsimam ac ditiſsimam militibus ad prædam concedit, ubi nullum ſævitiæ, nullum

lum violentiæ genus à latronibus prætermissum : quæ ut referre longum , ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbara immanitate Imperium , quod felicissime occuparat , ac comitate servare potuisset, merito perdidit.

Inter alios quos cepit Præfectos, senex fuit , Us dictus , cujus filius Usangueius contra Tartaros in confinibus Leaotung excubabat, totius exercitus Sinici summam exercens Præfecturam. Huic ergo crudelissimam mortem minitatur Licungzus,nisi filium in suum obsequium cum toto exercitu jurare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea apud Sinas sacrosancta habetur: deinde omnia magna patri ac filio promittit. Bonus ergo senex hanc ad filium epistolam dedit : *Solum , Cælum,ac fatum, has quas videmus afferre possunt mutationes.*

Scias

Scias fili, Zungchinium Imperatorem, ac Imperium periisse Taiminga Familiæ: Licungzo illud Cælum dedit. Tempori cedendum est, & necessitas in virtutem mutanda, ut ejus tyrannidem evitemus, ac crudelissimam mortem; liberalitatem vero experiamus. Regalem tibi promittit Dignitatem, si cum tuis eum agnoscas Imperatorem. Ex tua responsione vita mea pendet: quid illi debeas, qui tibi vitam dedit, considera.

Usangueius filius brevissimis verbis tale dedit responsum. *Qui Imperatori suo fidus non est, mihi quoque non erit mi pater: & si tu ipse debitam Imperatori tuo fidelitatem oblitus es, me nemo reprehendet, si debitam tali patri obedientiam oblivißcar. Mori malo, quam latroni servire.* Missâ hac epistolâ statim ad Tartarum Regem Legatum mittit: rogat ut sibi auxi-

Tartari contra latrones invitati.

auxilio ſit contra Sinici Imperii latronem ; byſsi, ſericorum pannorum, auri, argenti ingentem vim, & certum puellarum numerum promittit, quas præcipuè Tartari expetunt, quod illis careant, maribus vero abundent. Rex Tartarus hanc bene rem ſuam agendi non negligit occaſionem : eodem die cum octoginta millibus, quæ in præſidiis Leaotung expedita erant, adeſt, & Uſangueium ita affatur: *Vt noſtra certa ſit victoria, ſuadeo, ut tuos milites Tartarica veſte ac pileo, ſciſſiſque capillis uti jubeas ; ita fiet ut latro nos omnes Tartaros credat : majora enim auxilia ex Regno meo àdvocarè tam cito non poſſum.* Uſangueius nihil non admittit vindictæ cupidus, ignorans, ut Sinæ dicunt, ſe tygrides intra Imperium admittere, ut canes ejiceret. Licungzus Tartaros adveniſſe audiens cum

Latro Tartaros fugit.

cum Usangueio, & resistere non audens, ut facilè Regiam occupavit, ita velocissimè deseruit. Palatii ergo divitias compilat, ac Xensi Provinciam petit, ubi Regiam sedem fixit in nobilissima Sigan urbe, quæ olim sæpe Imperatorum fuit sedes. Narrat fama, octo ipsos dies per quatuor palatii portas, currus, equos, camelos ac baiulos continuo exivisse, nihil nisi pretio eximium exportantes, plurimis per festinationem in eo relictis. Ita ingentes auri, argenti ac pretiosarum rerum thesauri, per ducentos octoginta annos, à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatæ, brevissimo tempore dispersæ sunt. Verum quamvis magna recederet velocitate latro Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta, necnon & ultimum

Palatii divitiæ auferuntur.

E illius

illius agmen insecuti per multos dies tandem occupant. Croceum porro fluvium superare vel noluerunt, vel neglexerunt, ut sic paventes ac confusas Peking terras facilius occuparent. Revertuntur ergo Tartari victores ac divites, & Peking urbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res una universum illis Imperium dedit. Ubi notandum illud rarum in Tartara gente, quod nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, hujus belli expeditionem reliquerit. Zungteus enim Tartarorum Rex, dum ex Leaotung Sinas ingreditur, fato functus est; & Imperium, cui tantopere inhiabat, non obtinuit quidem; quamquam suis viam ac modum illud obtinendi aperuit. Moriens sexennem filium successorem declaravit, fratribus imperans, ut pro illo rem strenue gererent; tutelam majo-

Rex Zungteus moritur.

majori natu commendavit: quæ ultima imperia ſumma fide ſervarunt, ac ſtupenda, in ambitioſa gente, concordia, quam vix ſperare in alia poſſis.

His ita geſtis, Uſangueius, expulſo latrone, jam cogitabat è Taiminga Familia proximum Regulum invitare, ac in Sinicum eligere Imperatorem. Promiſſorum itaque memor, Tartaris gratias ingentes habet; laudataque eorum fortitudine, ac fideli pro Sinico Imperio navata opera, liberaliter promiſſa præmia offert, & ſimul rogat, ut illis acceptis in Tartariam redire, ac continuam in poſterum cum Sinis pacem habere velint, antiquas obliti injurias, quas jam ſatis ſuperque ulti fuiſſent. Huic orationi reſponſum jam à multo tempore præparaverant Tartari, longe aliud quam Uſangueius expectabat machi-

Tartari intra Sinas admiſſi, exire nolunt.

nantes. Itaque sic Usangueium affantur: *Nondum te ac Imperium Sinicum deserendi tempus idoneum esse arbitramur, nisi tibi aliud videatur. Latrones supersunt plurimi; pauci ex illis periere: jam in Sigan Xensi Provinciæ metropoli Imperialem sedem Licungzus fixit. Cogita ditissimas ac populosissimas Provincias sub illius adhuc esse potestate. Nobis discedentibus, pejora Sinis timenda manent. Nos Tartaros timuit, quos ubi abiisse didicerit, auctis mox viribus aderit, ac Imperio majores quam antea turbas inferet: & nobis fortasse commodum non erit missis denuo auxiliis fortunæ tuæ labanti succurrere. Quandoquidem hic præsto sumus, nostrum erit latrones omnino extinguere, ut pacatum Regi tuo Imperium tradas. De promissis præmiis sollicitus ne*

Eorum astutia ac dolus.

sis;

ſis ; cum ea ſive in noſtra, ſive in tua poteſtate fuerint , æque nobis tuta ac ſecura ſint. Quod reliquum eſt ſuademus, ut tu cum tuorum parte, ac Tartaricis aliquot legionibus, in Licungzum moveas; nos cum reliquis copiis Xantung latrones opprimemus: ita Imperium ex omni parte pacatum reſpirabit. Uſangueius vel ſtratagema non intellexit, vel quod à potentiore ei opus erat decipi, diſſentire non eſt auſus.

Antequam autem Tartari invitati Sinas ingrederentur,in patriam ac vicina Regna miſerant , qui quotquot poſſent milites ad Sinicum occupandumImperium evocarent.Quę copiæ cum nondum adveniſſent,oratione ad benevolentiæ ſpeciem blande compoſita, à vi tantiſper abſtinebant. Sed cum hæc agerentur, non modo ex Niuche,& NiulhanRegnis,

Magna Tartarorum copia Sinas ingrediuntur.

gnis, ſed & ex veteri Occidentali Tartaria, ac ex Yupi Orientali ingens Tartarorum numerus adfuit. Hi poſtremi ad mare Orientale ſupra Japoniæ inſulas accolunt; Yupi vero dicuntur à loricis ex piſcium pellibus factis, quibus in bello utuntur: quinimo & ex Volgâ non raros in Sinis vidi, quos Tartari Alga-Tartaros vocabant; & apud illos Moſcoviæ ac Poloniæ notitiam reperi. Hi Orientaliores Tartaros barbarie ſuperant. Hæc auxilia ubi advenere, minimum etiam demortui Regis ſui filium ſexennem adduxerunt. Tum enimvero diſerte ac palam Imperium ſuum eſſe, illoque ſe potiri velle oſtenderunt. Sexennem itaque puerum Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus eſt: nova quoque familia Imperialis Taicing appellata. Sexennis puer, magna

Tartari Sinicum Imperium occupant.

Xunchi coronatur primus Imperator Tartarus.

na gravitate ac majeſtate antiquum gentis ſuæ ſolium aſcendit, ex quo non puerilem, ſed præclaram ad ſuos habuit concionem in hunc modum: *Non mea virtus aut felicitas, ſed veſtra, chariſſimi fortiſſimique Patrui, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi conſtantiam dedit. Hæc firmitas, qua hoc ſolium occupo, ita nobis bonum erit ac rebus noſtris omen, ut titubatio latroni Licungzo præſagium ſiniſtrum fuit. Initia videtis occupati Imperii: at fortitudinem virtutemque veſtram tantam eſſe intelligo, ut me jam totam poſſidere Sinam credam, imo Orbis Imperium, non inchoatum modo, ſed firmum ac ſtabile. Imperii divitiæ, Regales dignitates, præmium licet impar tantæ virtuti debitum erunt. Modo fortiter agite.* Hæc à ſexenni puero dicta admiratio Regiæ totius excepit: à Cælo fatoque electum

omnes uno ore & applausu conclamant. Eadem die Patruum natu maximum, tutorem suum, tamquam Patrem veneratus est; unde Amahan Tartara voce dictus est, quæ Patrem Regem significat; Sinæ Amavang vocant. Illi ergo totum bellum regendum commisit; & huic propriè Tartari Imperium debent: nam non minus consilio & prudentia, quam fortitudine ac fidelitate insignis fuit: unde rationibus ac consiliis prudentissimos quosq; inter Sinas in admirationem rapiebat; comitate vero ac justitia eos dementabat. Plurimum etiam ad hæc omnia contulerunt Sinenses illi Præfecti, qui, ut ante diximus, iræ Imperatoris se subducentes, ad Tartaros confugerant, & patriæ infidi, modo cives suos verbis ac exemplo sollicitabant, modo egregia Tartaris consilia sug-

Amavangus Patruus & inter Imperatoris fidelissimus.

ſuggerebant; unde ad ſummas à Tartaris Præfecturas admiſſi ſunt.

Eadem quoque die ad Uſangueium aliquæ Tartarorum Legiones miſſæ ſunt cum diplomatibus, quibus Uſangueius à novo Imperatore Pingſi Rex creabatur; tributarius tamen (Pingſi autem, Pacificans Occaſum ſonat;) Xenſi Metropolim pro regia illi ſede aſſignando. Quid hic faceret fideliſsimus hactenus Uſangueius? Majora præmia à Sinico Imperatore ſperare non poterat; Tartari autem jam tanto numero aderant, ut viribus longe inferior eſſet. Admiſit ergo novam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnovit: ac ita, qui modo pro Sinis, contra latrones ibat, contra Sinas, ut Tartaris Provincias ſubigeret, ire coactus eſt. Ut autem erat egregius Dux, latronem facile ex Xenſi

Vſangueius Tartaris ſubeſſe coactus.

expulit, à Tartaris adjutus; ac in Sigan Metropoli regnavit hactenus. Ita honoribus auctum, à militia removerunt, quem armatum timere potuissent Tartari.

Quid de Licungzo actum, ignoratur.

Quid de Licungzo latrone actum sit, ignoratur hactenus. Tantæ illius vires repente obrutæ conciderunt. Ab Usangueio occisus in pugna creditur; quamvis nec vivus nec mortuus à quoquam mortalium agnitus aut repertus sit. Reliqua Tartarorum pars, eadem facilitate Peking & Xantung Provincias occupavit, ubi Sinicis militibus ac Ducibus per suas copias distributis, in immensum suos statim auxerunt exercitus. Universos enim non in fidem solum, sed etiam in militiam ad sequenda Tartarica signa recepere; ne devictos quidem aspernati, dummodo Tartarorum more capil-

los

los ac vestes adhiberent. Quin etiam, ut occupatæ gentes universim hoc facerent, edixerunt sub perduellionis pœna: quod res Tartarorum sæpius turbavit, plus pro capillis dolentibus ac pugnantibus Sinis, quam pro Regione vel Imperatore; ita ut non raro potius mori, ac capite plecti elegerint, quam in hac re Tartaris obedire: & quamplurima hujus rei exempla proferrem, nisi brevitatis memor essem. Minori itaque quam anni spatio, quatuor ingentes Boreales Provincias in suam redegerunt potestatem, Peking nimirum, Xansi, Xensi, ac Xantung (Leaotung non admunerando) in quibus stylum Politices Sinicæ modumque gubernationis omnino non mutarunt; imo Sinicis Philosophis, ut antea, regendas urbes ac Provincias concesserunt; examina Litteratorum

Tartari varias occupant Provincias.

ut antea reliquerunt ; sagaci consilio: nam ita propriis, ac à se inauguratis hominibus, regimen quasi suis creaturis concedentes, id effecerunt, ut fidelitate omni pro Tartaris starent: solas autem militares Præfecturas, ac Militiæ regimen sibi reservarunt; quamvis ad hujus etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint, & in ipsa quoque urbe Regia eosdem Præfectorum ordines, ac sex summa Tribunalia, prout sub Sinico erant Imperatore, retinuerint; ita tamen, ut partim Tartaris, partim Sinis constent.

Sinicas leges non mutant.

Interea Australium Provinciarum Præfecti, de periculo Imperatoris admoniti, quam maximas potuerant ex omnibus copias convocarant, & jam Peking versus tendebant, quando de Imperatoris morte ac Urbe Peking occupata, mœstissimum habuerunt nuntium.

Sta-

Statim ergo milites ab itinere cœpto revocant, & simul naves omnes, quibus annis singulis annona ac reliqua necessaria in Regiam transvehuntur. Paulo post de Tartarorum invasione & occupato per ipsos Imperio tristiora audiunt. Tum temporis ego ipse in urbe Nanking eram, ubi ingentem Sinarum confusionem ac metū vidi; donec tandem resumptis animis omnes Præfecti ex Taiminga familia regem unum in Imperatorem elegerunt, quem Hungquangum vocarunt. Hic ex Provincia Honan advenerat, latrones fugiens; erat Vanliei Imperatoris nepos, Zungchinii consobrinus; quem magna coronarunt pompa ac ostentatione, sub eo meliora sperantes. Hic quamprimum electus est, ad Tartaros Legatum misit, pacem postulans magis quam petens, & occupatas cunctas

Hungquangus in Nanking Sinarum Imperator coronatur.

Boreales Provincias ultro illis offerens. Sed Tartaros non latuit Auſtralium Præfectorum animus: volebant bellum differre, donec res ac vires reſumerent: unde reſponderunt, ſe ab alio non accipere, quod armis jam acquiſiviſſent; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant, illum porro defenderent; ſe vero aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infecta Legatione, dum arma parantur utrimque, adeſt interea Nanking adoleſcens, qui ſe Zungchinii majorem filium dicebat: nec parva hujus rei vera dabat ſigna; quinimo à multis Eunuchis agnoſcebatur. At Hungquangus, regnandi ambitione tactus, numquam eum agnoſcere vel admittere voluit, ne cederet Imperio: quinimo in carcerem detruſit, occidendum tamquam impoſtorem, multis Præ-

Tartari pacem nolunt.

Zungchinii filius Nanking comparet.

Præfectis ex adverso frementibus. Res ad seditionem spectabat; & eo tandem deducta est controversia, ut Tartaris occasionem præbuerit intercipiendi Provinciam & urbem Nanking, aliquibus Præfectis non impedientibus, ne dicam instigantibus. Adsunt ergo Tartari in territorio urbis Hoigan; Orientale Crocei fluminis littus occupant, mox navibus flumen trajiciunt. Ex alia parte tantus stabat militum Sinarum numerus, ut si vel calceos abjecissent, aggerem fecissent, quem Tartarorum equi vix superassent. Sed nimirum animus in prælio valet, non numerus. Vix Tartari naves conscenderant, quando, velut oves visis lupis, nudo relicto latissimi ac velocissimi fluminis littore, aufugiunt Sinæ. Tartari fluvio superato, nullo viso hoste, Nanking Provinciam nobi-

Res Sinarum turbat.

Sinarum fuga.

nobilissimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiang fluminis, Maris filii, jacet, occupant velocissimè. Ubi observandum illud in Tartarica militia rarum, quod antequam ad Provinciam aliquam ingrediantur occupandam, præcipuarum urbium ac locorum magis opportunorum Præfectos cum debitis præsidiis assignatos habeant: unde sine mora, quasi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & jam munitam possideant. Una urbs ditissima ac nobilissima Yangcheu vim experta est, ac egregiè cum Tartaris pugnavit aliquoties; ubi & Reguli Tartari Filius occisus est. Zuus Colaus, Hungquango Imperatori fidelissimus, illam defendebat cum ingenti militum præsidio; sed tandem Tartaris cedere coacta est: in qua milites omnes

Yangcheu urbs vim Tartarorum sustinet; sed capta deletur.

ac

ac cives internecione deleti sunt, domus omnes spoliatæ; mox ne fœtida cadavera tabem ac pestem corrupto aëre ingenerarent, omnia supra domos posita cum tota urbe ac suburbiis combusta sunt.

Tartari varia loca occupat.

Hic Tartarus copias suas auxit, Præfectis reliquarum urbium ac copiarum se subjicientibus; quorum plurimi easdem sub Tartaro obtinuerunt præfecturas ac urbes custodiendas, quas sub Sinico habebant Imperatore; alii etiam ad majora evecti sunt. Hac vero comitate, qua deficientes ad se amplectebatur Tartarus, ac crudelitate quam vim expectantibus urbibus inferebat, illud obtinuit, ut fere omnes illam potius, quam hanc experiri vellent. Ita facile quidquid ultra Maris filium est Boream versus, pronum ad deditionem Tartari habuere. Hic fluvius ultra milliare

Ger-

Germanicum latus, per mediam ferè Sinam ab Occasu in Ortum fluens, in Borealem ac Australem eam dividit; imo & Nanking Provinciam mediam secat, quamvis Nanking Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Ut ergo illam occuparent, fluvius superandus erat. Quamplurimas itaque naves colligunt, ut novam Nanking Regiam, ac novum petant Imperatorem. Sinica ingens classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoangchoango: pugnatum hic utrimque acerrimè; & Hoangchoangus jam Tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagitta transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leaotung terris oriundus) cujus sagitta rotam fortunæ Sinicæ fixit, ac Imperium

Pugna inter Sinas ac Tartaros.

Proditor rem Sinicam perdit.

rium perdidit. Nec his perduellis contentus, cum ſuis in fugam ſe dedit, & fugiendi militibus reliquis exemplar fuit; atque ita ad Nanking urbem tranſiit, & quaſi fideliſsimus, Imperatori Hungquango ex eadem urbe fugienti comitem ſe adjunxit. Tartari, ſuperato fluvio, ubi Imperatorem effugiſſe audiunt, velociſsimè inſequuntur; quos Thienus adeſſe videns, Hungquangum capit, ac Tartaris tradit, menſe Iunii M. DC. XLV. quem Peking mittentes, ibi pro mœnibus arcus chorda ſtrangulant (quod mortis genus nobile æſtimant Tartari) cum nondum integro anno imperaſſet. Eadem pœna affectus eſt juvenis ille, veruſne fuerit an fictus Zungchinii filius, quem in carcere Tartari repererunt. Sed non hi ſolum ex Imperiali Familia Taiminga occiſi à Tartaris

Hungquangus Tartaris traditur ac occiditur.

taris ſunt; verum omnes quotquot ad manum habere potuerunt, undique diligenter conquiſiti: atque hic tyrannicus mos eſt totius Aſiæ, ubi occupato Regno, omnes Regum conſanguinei ab inimicis radicitus extirpantur. Poſt hæc Nanking ingrediuntur, ac reliquas omnes nobiliſsimæ Provinciæ urbes pronas ad deditionem inveniunt. Inde velociſſimo curſu uſq; ad urbem Hangcheu, nobiliſsimam ac ingẽtem Chekiang Provinciæ Metropolim victores tranſeunt; diviſo tamen exercitu, cujus una pars per Kiang fluvium miſſa eſt, ut mediterranea occuparet, Kiangſi, Huquang & Quangtung nimirum, vaſtiſsimas Provincias. Præcipui autem Sinarum fugitivi milites, Duces ac Præfecti, ad Hangcheu convenerant; ubi novum è Taiminga Familia Imperatorem eli-

Tartari Hangchen urbem petunt.

eligere volebant Lovangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admisit, solo Regis titulo contentus; fortè ut minus ex alto caderet, ac minus mortem sentiret: illam vero se admissurum dixit, quando milites expulsis Tartaris Regiam unam occupassent; proinde ut fortius quam hactenus agerent. Nondum triduum regnaverat (minori tempore, quam sæpe ii, qui in Sinicis comœdiis Regum personas agere solènt) quando Tartari adsunt. Post eorum adventum, milites, qui sub variis Ducibus ad hanc urbem confugerant, pugnare promittunt, si prius debita persolverentur stipendia: volebant scilicet eo tempor, quo maximè videbantur necessarii, tum à Regulo, tum à civibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic vero Lovangus, qui natura vere comis

Inauditus Lovangi Reguli erga subditos amor.

ac

ac pius erat, tantæ urbis ruinam non ferens, & populorum ſortem miſeratus, quantum ſubditos amaret oſtendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa numquam audivit. Urbis mœnia ſcandit; inde Tartarorum Ducem flexis genibus alloquitur; rogat ut urbi ac civibus parcat. *De me,* inquit, *quod vultis ſtatuite; pro meis ſubditis vobis victima ero.* Hæc dicens, ad Tartaros ipſe tendit, ac capitur. Fuit hoc illuſtre maximi erga ſubditos amoris teſtimonium: & talis virtus fructu ſuo non caruiſſet, ſi vel Alexandrum aliquem, vel Cæſarem reperiſſet. Tum Tartari, ut urbis mœnia claudantur à civibus, jubent; ne vel proprii, vel Sinenſes milites eam ingrederentur: hos vero milites extra urbem poſitos undique inſectantur, ac necant; ſed multo plures aquæ hauſerunt, quam

Multi milites hauriuntur.

quam ſagittæ Tartarorum aut acinaces: ad Auſtralem enim urbis portam ingens labitur fluvius ultra leucam latus, cui nomen C'ienthang; hunc fugitivi milites ſuperare, omnes confuſione ac timore pleni, contendunt: naves plus æquo onerant, dum debito plures conſcendunt, ac ita merguntur; alii ab aliis in flumen projiciuntur: multa ſic millia periere. Expulſis in hunc modum aut necatis militibus, cum naves Tartari non haberent ut fluvium ſuperarent, in urbem regrediuntur, nulla illata vi aut violentia. Ita nobiliſſima hæc urbs conſervata eſt, cujus pulchritudinem, divitias ac magnitudinem alibi fuſe deſcribam, non ut auritus ſed oculatus teſtis; ex hac enim in Europam tranſivi, ac in ea tres ipſos annos jam vixeram antea.

Hangcheu capitur.

Habet eadem urbs Hangcheu

cheu ad Boream navigabilem canalem arte factum, per quem ad Boreales partes patet navigatio: hic ſolo aggere ſeparatur ab Auſtrali fluvio. Ex hoc igitur canali Tartari celerrimè quamplurimas naves per terram aggeris tractas, deducunt ad fluvium C'ienthang, quibus, nullo obſtante, eumdem tranſmittunt, ac totius Sinæ pulcherrimam urbem Xaoking facilem ad deditionem reperiunt. Hæc urbs magnitudine quidem multis cedit; ſed nitore ac munditia omnes facilè ſuperat: in aqua dulci jacet, ac tota extra ac intra mœnia navigio luſtrari poteſt: plateas habet latiſſimas, quadratis lapidibus candidis utrimq; ſtratas, in quarum medio navigabiles foſſæ aut canales omnes in utroque littore quadrato lapide veſtiuntur: pontes quamplurimos numerat ex eodem lapi-

Xaoking urbs capitur.

lapide, & arcus triumphales non paucos: domus etiam (quod nullibi alibi in Sinis) ex quadrato sunt lapide: nihil denique hac urbe nitidius tota Sina videt. Obtinuerant ergo illam Tartari sine ulla vi: & reliquas Chekiang provinciæ Australes facile quoque ad ultroneam deditionem pronas habuissent; verum ubi edixerunt, ut omnes Tartarico more crines abraderent, tunc enimvero milites ac cives arma in Tartaros exacuerunt, pro capillis magis quam pro regione sua solliciti; pugnaruntque egregiè, ac Tartaros non modo ex urbe ejecerunt, sed ad C'ienthang fluvium usque repulerunt: imo eos ad transitum fluvii coëgerunt, quamplurimis eorum occisis. Planè si fluvium superassent, Metropolim ac reliqua recuperassent: sed utcumque contenti

Sina capillos suos defendunt.

ſervatis capillis, victoriam non ultra promoverunt, in littore tantum Auſtrali reſiſtentes, ac ſeſe undique munientes. Ita integro anno Tartarorum victricia arma repreſſa ſunt. Ut autem Sinæ caput haberent, Lu Regulum ex Taiminga Familia in Imperatorem eligere volebant; qui id non admiſit, ſed ſolum Reſtauratoris Imperii nomen aſſumpſit. Interea Tartari novas ex Peking copias advocarunt, quibus aucti omnem adhibuêre conatum, ut fluvium C'ienthang ſuperarent: ſed omnia fruſtra. Reſpirabant ergo laſſæ Sinarum res; imo congregatis viribus majores victorias promittebant: ſed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc ſpem præſcidit. Nam ex Fokien Provincia milites ac Præfecti è Chekiang aufugientes, ſecum ex Taiminga Familia Regu-

Duo ſimul Reges rem Sinicam perdunt diſcordia.

gulum Thangum abduxerant. Hunc ergo in Fokien Provincia,quæ Chekiang confinis eſt, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, ut Lu Regulus Imperio cederet, eo prætextu, quod paucas obtinuiſſet urbes, & ſanguinis propinquitate remotior eſſet ab Imperatoribus quam ipſe. Contra vero, Lu Regulus ſe primum proclamatum à ſubditis prætendebat, & victoriæ fructum oſtendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes tertii, gaviſi ſunt, vel (ut Sinæ dicunt) volucre ac concha pugnantibus, piſcator qui utramque cepit, lucrum habuit. Numquam hi duo Reguli arma conjungere, aut alter alteri cedere voluerunt, ut communibus armis Tartaros reprimerent. Cum itaque Lu Regulus ſolas octo urbes regeret,ſtipendia tot militibus neceſſaria habere non

poterat: unde ſoli defenſioni intentus, numquam eſt auſus fluvium trajicere. Tartari interea, quo pacto fluvium tranſmitterent, inquirebant: navibus non audebant; quia Lu Regulus quamplurimas, etiam ex mari advectas, cum tormentis majoribus in promptu habebat: ſed anni iſtius felicitas iis viam aperuit. Forte æſtas ſolito ſiccior fuit, & fluvius in Auſtrali parte, prope civitatem Tunglieu, ubi per montes fluit, nec maris æſtu augetur, multum profunditatis amiſerat: hic Tartari equites tranſitum repererunt. Nondum viginti fluvium ſuperaverant, nullo obſtante (nam ab hac parte, ob montium aſperitates, nulli Sinarum milites ſtabant) quando à ruſticis fugientibus admoniti milites Sinæ, omnes aufugerunt. Ipſe Lu Regulus Xaoking urbem deſeruit; ac terræ non fidens,

Tartari fluvium ſuperant, & Xaoking recuperant.

fidens, naves conscendit, Insulamque Cheuxan, è Regione Nimpo urbis petiit; ubi hactenus tutus mansit, ac regnat. Quæ Insula, cum vix habitaretur nisi à rusticis & piscatoribus, modo in potentissimum evasit Regnum, quamplurimis Sinis ad Lu Regulum confugientibus, quasi ad suorum capillorum asylum. Hic jam Septuaginta duæ numerantur civitates: classes multas habet, quibus hactenus omnem Tartarorum vim elusit, & benè agendi ex ipso Sinarum continenti aliquam expectat occasionem. Ita Tartari facile Chekiang provinciæ reliquas omnes urbes ac civitates in suam redegêre potestatem. Una Kinhoa urbs, in qua summus præfectus mihi amicissimus domum ac sedem habuit, ejusque urbis erat civis, vim Tartarorum aliquot mensibus sustinuit, ipso

Insula Cheuxan in Regnum evadit.

Præfecto Duce. Unde Tartari, ne una urbs aliarum victoriam retardaret, in tres partes copias diviſerunt; una pars per Khiucheu urbem ac montes, alia per Vencheu ac littora maris, Fokien Provinciam petebat; reliqua, Kinhoa pertinaciter obſidebat.

Kinhoa urbs capitur ac vaſtatur.

Quo tempore ego ab Imperatore Lunguvo miſſus, Venxui civitatem, urbi Vencheu ſubjectam, ingreſſus ſum. Adfuêre quam mox Tartari, ac urbem quidem Vencheu primo facile impetu occuparunt, neque multo difficilius illi ſubditas civitates. Ego domum quamdam ampliorem Venxui civitatis, quæ tota tumultu ac plurium tum pavore, tum fuga fervebat, incolebam. Ut Tartaros adventare inaudii, ſupra majorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inſcripta verba expoſui:

Hic

Hic habitat ex magno Occidente divinæ legis Doctor. Similes inſcriptiones Præfecti, dum iter faciunt, domibus, ad quas divertere conſueverunt, affigere ſunt ſoliti; ut qui qualeſque ſint omnibus innoteſcat. Deinde ad domus atrium in aula majori Europæos libros, interque eos majora quædam ac ſplendide compacta volumina expoſui, inſtrumenta quoque Mathematica quædam, tubos opticos, ſpecula cautica, aliaque ſimilia adjeci: demum Dei Servatoris imaginem in altari ad hoc erecto felici plane eventu collocavi. Tantum enim abeſt, ut ullam à militibus Tartaris paſſus ſim injuriam aut moleſtiam, ut potius ipſemet Tartarorum Regulus invitatum me liberaliſſimè exceperit, rogaveritque, num capillitium ac veſtes Sinicas æquo ac lubenti animo eſſem mutatu-

rus. Annuentem me, coram ſe tonderi juſſit; cumque ſignificarem ego, raſum hujuſmodi caput Sinicis veſtibus haud admodum congruere, ſuas ipſemet extraxit ocreas, meque induere voluit, pileolum quoque ſuum Tartaricum capiti meo impoſuit, epulo excepit, datiſque patentibus litteris ad antiquam meam ſtationem, templumque noſtrum ac domum nobiliſſimæ urbis Hangcheu abire permiſit. Plurimas ad Kinhoa accèperunt à fortiſſimo præfecto clades Tartari, quia majoribus tormentis aſſiduè in illos ſæviebat: unde eos caſtra longius figere coëgit. Demum & illi ex Metropoli majora tormenta adduxêre, quibus mœnia disjicientes, urbem tandem occuparunt, totamq; ferro ac igne miſere vaſtarunt. Ipſe præfectus, ne in Tartarorum manus perveniret,

ret, cum tota familia seipsum combussit, dolio tormentarii pulveris admovens ignem intra palatium quo habitabat.

Fokien provincia à tribus provinciis, Quangtung nimirum, Kiangsi, ac Chekiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediaris, trium dierum iter est asperrimum; altissimi undique colles, ac profundissimæ valles, horridique calles, famosis græcorum Thermopylis sive Tauri jugis aut difficiliores, aut æquales fortasse. Erat facilis defensio, si vel pauci rustici asperiora occupassent loca, aut vias rescissionibus aliquibus impedivissent: sed Tartarorum metus adeo Sinarum animos occupaverat, ut vel equorum aspectum non ferrent. Nudos ergo à præsidio montes fugientes relinquūt Sinæ, quos vel ita vacuos ac non custoditos summa superarunt

Tartari Fokien provinciam occupant facillime.

difficultate Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præcipitio amissis. Demum facilius totam Provinciam Fokien occuparunt, quam alii potuissent prohibere: vix enim tantum temporis in ea occupanda insumpserunt, quantum necessarium est ad eam facile perambulandam. Ipse Imperator, cui nomen Lunguus (quod Draconem Belligerum sonat) qui se quam Draconi similem magis præstitit, aufugiens cum valida militum manu, si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eũ insecuti, sagittis hos fugientes velut ovium greges mactarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mãsisse: numquam enim amplius de eo quidquam auditum est.

Lunguus Imperator occiditur.

Quia ergo tota Provincia ultro sese dedidit, & facilius

quam

quam ulla alia occupata fuit, nullibi vim repellentibus Sinis, parum paſſa eſt à Tartaris; quinimo pluribus ex ea militibus aſſumptis, & aucto exercitu, eodem deinceps victoriæ curſu in Quangtung irruperunt. Illud rarum, pari felicitate ac velocitate uſum fuiſſe alterum Tartarorum Ducem, cui ut mediterranea ſubigeret, mandatum erat. Nam eodem tempore, per Huquang & Kiangſi victor tranſiēs, in Quangtung pervenerat; & primam illius urbem Nanhiung, vim experiri volentem, igne ferroque delevit. Ita à duplici exercitu facile ſubacta eſt Provincia Quangtung. Inde vero unus exercitus ad Peking, dives ſpoliis, ac victoriis nobilis, revocatus eſt; relicto tamen in ſingulis urbibus præſidio, & deſignatis Imperatoris Tartari nomine Magiſtratibus, tam Togatis, quam Militaribus.

Quangtung Provincia invaditur.

Prudentiores, hujus facilitatis causam in occupanda Fokien provincia aliunde conjiciunt; quibus & ego subscribo. Erat tum temporis in ea famosissimus pyrata Chinchilungus nomine. Hic ex Fokien oriundus, ac vili loco natus, Lusitanis primum Macai, mox Hollandis in Formosa (ita Insulam vocant) ut famulus servivit (Iquon exteri omnes vocabant) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multo post pyrata evasit: ubi vero ex parvis initiis ingentes congregavit classes, ingenio ac manu promptus, ad tantas demum divitias ac vires pervenit, ut Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret: nam totius Indiæ mercimonia solus obtinebat, cum Lusitanis Macai, cum Hispanis in Philippinis, cum Hollandis in Formosa ac nova Batavia, cum Ja-

Famosus pyrata apud Sinas.

Japonibus, nec non reliquis Regnis,ac Insulis hujus Oceani Indici ditissima habebat commercia. Sinicas merces solus per suos educebat; Indicas autem & Europæas, ac argentum reducere solitus. Cum enim ab Imperatore Sinico criminum veniam extorsisset potius quam obtinuisset, ita viribus auctus est, ut jam classes ter mille navium instrueret. His non contentus, occultè Imperio inhiabat: verum quia probè noverat, nihil se efficere posse,dum Imperialis Taiminga Familia superesset (nunquam enim populus aut præfecti illum admisissent, quinimo ut perduelli restitissent potius) hac Tartarorum occasione sperabat illam extinguendam: tum contra Tartaros, tamquam Sinarum hostes arma pia pro Sina, ac ab omnibus passim arripienda sumere cogi-

tabat. Nec dubium quin eo prætextu, tanquam Servator ab omnibus adjutus ac ſuſceptus fuiſſet. Itaque cum Tartaris ſecreta habebat conſilia, illis favens, ut ſibi prodeſſet. Hoc autem tempore, quando in Fokien irrumpebant, totius belli Dux à Lunguvo declaratus fuerat; omnes exercituum Duces, illius erant vel fratres, vel affines; milites omnes illius obſequio addicti. Ab hoc ergo admiſſi ſunt Tartari: unde non mirum, ſi Provinciam Fokien ingreſſi, illum Regis titulo donarint, Pignan Regem conſtituentes (quod Pacificans Auſtrum ſonat) ac multis aliis honoribus ornantes, ut facilius deciperent: fortaſſis enim illius mens eos non latuit, vel ex magna qua pollebat potentia ſuſpicabantur quod erat; illum videlicet aſpirare ad ſumma: vim tamen contra illum adhibere

Tartari mira arte pyratam decipiunt, ac capiunt.

bere

bere ausi non sunt; quinimo toto tempore, quo in Fokien Tartarorum Regulus militum Dux mansit, honorifice eum habuit, munera sæpè transmittens, ac splendidis excipiens conviviis, eidem insuper Fokien & Quangtung Provincias regendas promittens. Jam ergo se Australium Provinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat: sed longè aliud accidit. Cum enim Regulus Tartarus ad Peking redire vellet, Sinarumque Præfecti (ut mos est) omnes illum convenirent ad valedicendum, ac per aliquod itineris spatium comitarentur ac deducerent; hoc ultimum urbanitatis officium Iquon sive Chinchilungus, sui omnisque adeo periculi securus, etiam præstitit: ita cum paucis, classe in portu Focheu Metropolitanæ relicta, Regulum Tartarorum

rum adiit, ac comitatus est: sed cum valediceret, & jam abeundi peteret facultatem, à Regulo invitatus est ut secum ad Imperatorem in Peking iret, ubi majores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusavit: sed ire tandem coactus fuit; & hac arte captus est, qui alias armis vix capi potuisset. Etiamnum in Peking arcta detinetur custodia: quia illius filius ac fratres, cum captum audirent, classes repetivêre, quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infra aliqua dicenda occurrent.

Vincuntur Tartari in Quangsi.

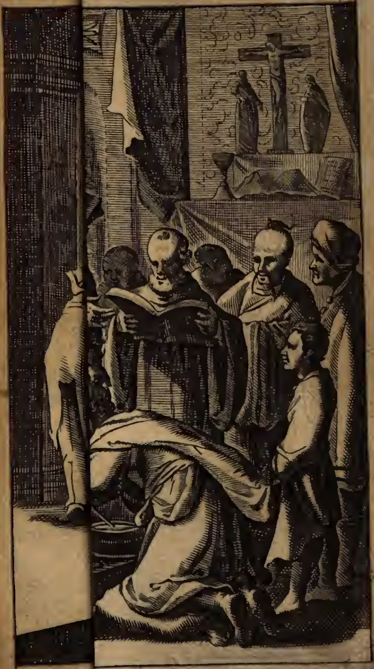
Alter interea exercitus, qui per mediterranea in Quangtung pervenerat, inde Quangsi provinciam invasit. Sed hîc arma, quorum vel nomen Sinis timendum fuit, egregiè retusa sunt; & unde minimè cogitabant Tartari, victoriæ obicem re-

repererunt. Erat forte Quangsi provinciæ Pro-rex Khiu Thomas, Christianis sacris initiatus & summam militum hujus provinciæ præfecturam Ching Lucas obtinebat, cujus familia, jam à quinta progenie, non minus Imperatori Sinico strenue quam Christo militabat: Hi ergo quamplurimis militibus ac Ducibus congregatis, qui ex aliis provinciis in Quangsi confugerant, communibus armis Tartaros vinci posse ostenderunt. Nam postquam jam Tartari aliqua hujus provinciæ loca occupassent, illos magna strage affectos vicerunt: imo Quangtung vicinam provinciam ingressi, Occidentalem illius partem recuperarunt. Post hęc, ut caput haberent pro quo pugnarent, ac cujus auspiciis regerentur, reliquosque Sinas promptiores & alacriores ad communem pa-

patriæ defenſionem allicerent, Regulum ex Taiminga Familia, Vanliei Nepotem, qui in Queilin, Quangſi Provinciæ Metropoli ſedem habuit, in Imperatorem elegerunt, qui Junglieus dictus eſt. Hic in Quangtung Provinciæ nobiliſſima Chatking urbe Imperialem fixit ſedem, & hactenus utcumque feliciter contra Tartaros pugnavit. Apud hunc maximus Eunuchus, P'ang Achilleus dictus, Chriſtianus eſt ſacris initiatus, à multo tempore ita Chriſto ſerviens, ut nomine ac re ſemper hactenus ſe verum Chriſti cultorem oſtenderit; quod ut melius ageret, apud ſe Patres è noſtra Societate habuit: inter quos eſt R.P. Andreas Xavier (cujus agnomen proprium eſt Coffler) Auſtriacus, & R.P. Michael Boym Polonus; quorum opera frequentiſſimi hic

Junglieus fit Sinarum Imperator.

ad

ad Christi ovile accesserunt; inter quos, ipsa Imperatoris Mater, Uxor, ac filius, totius Imperii heres; qui Constantinus dictus est, & cui à bonis omnibus adprecandum, ut (favente Deo) alter sit Sinarum Constantinus. Ipsemet Imperator à Fide Christiana non abhorret; sed hactenus Baptismum distulit: permisit tamen ut Regina patrem Michaëlem Boym è nostra Societate Legatum, ad præstandam Summo Pontifici obedientiam, ablegaret, ut Europa jampridem inaudiit. Deus Opt. Max. eam illi concedat felicitatem, quæ longe lateque in omnes redundet Sinas, ad majorem DEI gloriam.

Imperii heres Christianis sacris initiatus.

Non tantum in Quangsi, sed etiam in Fokien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cum enim Tartarorum exercitus ex ea Provincia ad Peking revocatus

Latrones Fokien Provinciam turbant.

tus esset, vix eo pervenerat, quando ex montibus Fokien provinciæ Vangus quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitavit, ac nobilem urbem Kienning, aliasque civitates occupavit, occisis Tartarorum præsidiis. Alii quoque hujus exemplum secuti, ex montibus ubi latitabant eruperunt, & varia loca receperunt. Quinetiam eodem tempore capti Iquon affines ac fratres maria infestabant: unde in terram egressi, partem provinciæ circa Sivencheu & Changcheu suis armis ac milite habuerunt infestam. Erat tum temporis in Chekiang provincia summus Tartarorum præfectus, duarum provinciarũ Prorex; qui auditis his motibus, eadem nocte, maxima celeritate cum omnibus copiis in Fokien contendit. Timebat non imme-

merito ne montium fauces, ac difficiliora itinera Sinæ occuparent: quod si fecissent, plane de illa actum fuisset provincia. Sed ubi ad montes pervenit Changus (nomen id Proregi fuit) & à præsidiis vacuos montes invenit, tum se victorem, ac rebelles per litos proclamavit. Ingressus est ergo, nemine reluctante; & Kienning urbem, in quam se receperat Vangus, obsedit. Tenuit aliquot menses hæc obsidio: numquam tamen eam urbem vi intercipere potuit; quin potius plurimis suorum amissis, judicavit sibi temperandum esse ab assultibus, & urbem eminus obsidendam: obtinuit tamen per id tempus, ne reliqui Sinarum Duces cum Vango conjungerentur; unde vires sufficientes habere non potuit Vangus, quibus extra mœnia bellum committeret.

Changus Tartarorum Dux frustra urbem Kienning obsidet.

Tar-

Capitur tandem, ac deletur.

Tartari vero qui erant in Peking, ubi hos audivere motus, novum exercitum statim submiserunt, ad hanc Provinciam pacandam. Novorum ergo militum auxilio, post aliquot mensium spatium quo urbem obsederant, tandem magnis allatis tormentis (quæ baiuli per asperrimos montes raro portabant artificio, onera etjam maxima longis vectibus suspensa humeris ferre soliti) mœnia disjecta sunt, & omnes intra urbem tum milites, tum cives, ipsique infantes ad internecionem occisi: trecenta hominum millia ibi cæsa fuisse Patres nostri mihi scripsere. Deinde urbs tota flammis est tradita. Eo incendio nostrum hic etiam templum pulcherrimum conflagravit. Duo autem patres è nostra Societate ex ipsa urbe paulo ante mira Dei providentia emissi fuerant,

R. P.

R. P. Simon de Cunha Luſitanus, & R. P. Joannes Nicolaus Smogoleski Polonus, tamquam Loth ex Sodoma ſervati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic urbi maxime convenit.) Intercepta porro & deleta hac urbe, totam hanc provinciam facile iterum ſubegerunt Tartari: ex Sinis autem, alii montes repetivere, alii maria: atque ita denuo ad Peking novus hic exercitus revocatus eſt. Obſervandum enim hoc quoque in Tartarica militia rarum, quod victores exercitus revocent, ac novos ſubmittant ex ſua gente, quæ tota omnino belli ſtudiis addicta eſt; qua in re duo potiſſimum ſpectant: Primum quidem, ut ultro citroque militibus per provincias aſſiduè tranſeuntibus, Sinas timore in officio contineant: Secundum, ut magis egentibus Tartaris militibus

bus provideant: victores enim multis ſpoliis ditatos revocant, ut ſe recreent; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egentes invitantur, ſimilem fortunam expectantes, opimamque prædam ſibi quoque minime defuturam rati.

Ceterum his peractis, res Tartarorum ad maximum pervenerunt diſcrimen, occaſione cujuſdam proditionis. Quamvis enim omnem moveant lapidem, ut nullus detur rebellioni locus; quamplurimas tamen experti ſunt. Cum enim vaſtum & ingens ſit hoc Sinarum Imperium; ut præſidia debito loco atque ordine collocentur, neceſſe eſt Sinas ipſos ad hæc etiam adhibere: ſoli enim Tartari non ſufficerent. Et quamvis hoc diligenter obſervent, ut numquam ex eadem provincia Duces vel milites in ea relinquant; quamplurimos

Præſidia Tartarorum qualia.

tamen

tamen habuêre perduelles. Ita autem præsidia distribuunt, ut in qualibet Metropoli sedem figat summus militum Dux, cui omnes reliqui pareant. Hic justum alit exercitum; ac ubi majores motus audit, opportunè subvenire debet. Quælibet deinde urbs suum habet Ducem cum sufficiente militum numero. In Metropoli maxima ex parte Tartari sunt milites; in aliis urbibus Sinæ fere omnes. Sed cum nullum adeo egregium consilium, aut regimen providum sit quod proditio evertere non possit, nec sui Tartaris defuêre proditores. Inter hos, primus à Tartaris defecit summus Dux *K*inus, qui provinciam *K*iangsi regebat. Erat ille ex Leaotung oriundus. Hujus autem regionis incolis, utpote Tartariæ viciniſſimis, maximè

Dux Kinus à Tartaris deficit.

Inter duos Tartarorum præfectos odium Kiangsi Provinciam turbat.

fidunt Tartari. Accidit autem (nescio quo casu) ut illi cum totius provinciæ Visitatore, ob hujus avaritiam, suboriren-tur aliquæ controversię & contentiones, quæ paulatim in secreta odia transierunt : & quamvis uterque more Sinarum miro artificio odium dissimularet ac tegeret; demum tamen in apertam totius provinciæ perniciem erupit. Cum enim eamdem regerent provinciam, ille Militaris, hic Togatus præfectus, sæpè simul convenire debebant, imo & convivia simul celebrabant. Forte protacto diutius convivio (ut moris ibi est) Comœdiam spectabant, in qua personæ Sinicis, non Tartaricis vestibus, tamquam pulchrioribus utebantur. Tum *K*inus ad Visitatorem conversus, *An non hic habitus nostro*, inquit, *est gravior ac melior?* Fuêre hæc ver-

ba

ba ejuſmodi,ut de iis Viſitator per libellum Imperatorem admonendum judicaret, in quo æmulum Kinum accuſabat, quod edictum Tartarorum de mutandis veſtibus contemneret, magiſque propenſum erga Sinicas veſtes animum oſtenderet.

Habebat Kinus apud Viſitatorem muneribus largitionibuſque à ſe corruptum quemdam, qui alteri erat à ſecretis: is eum de ſingulis dictis vel ſcriptis admonebat. Ubi vero hunc libellum miſſum audiit, per ſuos ſtatim curſorem intercipit, ac libello lecto, quamprimum Viſitatoris palatium armatus invadit, ac ipſum trucidat. Deinde cum tota provincia, applaudentibus Sinis, à Tartaris deficit, ac Junglieum Imperatorem agnoſcit. Una urbs Cancheu, quæ à fideliſsimo Tartaris Duce regebatur,

Multa loca à Tartaris deficiunt.

non paruit *K*ino ; imo, ut videbimus, ſola in cauſa fuit, cur Tartari denuo *K*iangſi ac Quangtung provincias recuperarent. Nam & in Quantung provincia ſummus militum Dux Lihuzus eodem tempore à Tartaris defecerat, ac eam provinciam Junglieo ſubjecerat; & in Huquang Auſtraliores partes Junglieum quoque admiſerant Imperatorem. Lihuzi autem mens ac conſilium erat, cum *K*ino vires conjungere, & unitis viribus Tartaros ejicere ex Imperio. Nec forte victoria conſilio defuiſſet; ſed præfectus urbis Cancheu (quæ quatuor provinciarum clavis eſt) dolo ac arte ſpem omnem præcidit. Is ubi Lihuzum etiam à Tartaris defeciſſe, & cum exercitu advenire inaudiit, hanc ad eum epiſtolam dedit: *Hactenus Kino non parui, quod illius vires Tartaris*

Cancheu urbis Præfecti dolus.

taris pares non crederem : ſed quandoquidem, fortiſſime Dux, etiam in Tartaros moves, quod amplius ab his ſperem non habeo. Tuus ſum, & tuarum partium ſectator : ubi vel ipſe, vel per tuos aderis, hanc urbem tibi tradam. Interea ex vicina provincia Fokien, quanta poteſt à Præfectis Tartaricis auxilia poſcit, quæ quam poteſt occulte in urbem intromittit. Adeſt ergo Lihuzus, & urbis portas apertas reperit: ſed dum quaſi de tota re ſecurus cœpit ingredi, ab undique inſurgentibus Tartaris invaditur, ac magna vi repellitur. Inopinatus iſte caſus perculit ejus milites ; magnaque affecti ſunt ſtrage : ipſe quoque extinctus dicitur ; nam de eo nil amplius auditum eſt.

Hæc res maxime Jungliei Imperatoris negotia ac ſpes

turbavit. Sed Kinus interea non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cum enim summus Australium provinciarum praefectus, qui in Nanking urbe sedem habebat, quantas potuit copias repente collegisset, ut Kinum opprimeret; caesus tamen ac fugatus est aliquoties. Et siquidem hic Kinus victoriarum cursum promovere potuisset, ad ipsam usque Nanking urbem victor penetrasset; sed propter urbem Cancheu merito sollicitus, regredi coactus est: quia à tergo hostem relinquere tutum illi non erat, cum nec annonam, nec reliqua necessaria à Junglieo habere posset, nisi per urbem Cancheu, prono flumine. Quare ubi de Lihuzi casu inaudiit, cum omnibus suis copiis ad Cancheu urbem se contulit, eamque obsedit. Verum dum haec obsidio moras trahit, ex Regia Peking novus

Kinus Tartaros vicit.

novus adfuit Tartarorum exercitus, cui mandatum erat, ut Kiangſi provinciam recuperaret. Unde Kinus, relicta obſidione, ad Borealia provinciæ confinia cuſtodienda ſe recepit, Tartaris ingreſſum prohibiturus. Et primo quidem ſatis feliciter ac fortiter pugnavit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis aſſuetum ac pugnis: ſed irruentium impetum ſuſtinere diutius non valens, coactus eſt tandem retrocedere, ac Metropolim Nanchang ingredi ad ſecuritatem: quam tamen urbem Tartari violento marte invadere non auſi, longa obſidione ad deditionem cogere ſtatuunt. Convocatis ergo undique ruſticis Sinis, & ad opus adactis, tantum effecit, ut latiſſimam foſſam per ingens ſpatium circa urbem ducerent quacumque per terram patebat iter;

Kinus Tartaris obſidetur.

in fluminibus vero classes disposuerunt, omnem sic urbi annonam interclusuri. Est urbs Nanchang ampla, & incolis frequentissima, quam ingens tum temporis militum multitudo propugnabat: unde, licet quantam potuit Kinus annonam collegisset, post aliquot tamen obsidionis menses ad summas angustias redactus est. Quamplurimi jam fame moriebantur, & tamen deditionem differebant, à Iunglieo auxilia sperantes. Sed & Cancheu urbs, numquam à Quangtung militibus subigi potuit. In quo rerum articulo, summa victus inopia pressus Kinus, sic suos est allocutus: *Nulla nobis, commilitones, spes restat, nisi in manu & animis. Vbi nobis per Tartaros aperienda est via: fortiter agite, meum secuti exemplum.* His dictis, & rebus bene ordinatis, derepente erupit; sum-

Kinus ex urbe erumpit.

summamq; in fossę transitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantibus Tartaris, cum suis superavit, ac pugnando fugæ locum invenit, quamplurimis occisis Tartaris. Kinum vivum evasisse, constans est fama, ac latitare in montibus, cum non contemnendis copiis, & novas bene agendi ibi expectare occasiones.

Nanchang urbs vastatur.

Ubi ergo evasit, Tartari urbem ingressi eam diripiunt; deinde cives omnes internecione delent. Est enim hoc Tartaris solemne, ut urbibus sese tradentibus nil mali inferant; resistentibus autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sint; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris Patribus R.P. Tranquillus Grassetti Italus, & R.P. Joseph. de Almeida Lusitanus, ac frater Coadjutor Emanuel

Gomez Macaensis periêre, non quidem intra urbem, sed in pago à prædantibus militibus occisi; antiquum quoque ac pulchrum templum nostrum conflagravit intra urbem. Post hæc, Tartari totam Provinciam pronam ad deditionem nacti, ea omnino pacata, & relictis novis præsidiis, reversus est ad Peking victor exercitus. Interea Peking alii tres novi parabantur exercitus, ad Quangtung, ac reliquas provincias, Junglieo Sinarum Imperatori adhuc subjectas, denuo subigendas, ac melius conservandas. Cum enim tutor Imperatoris Tartari, ac reliqui Magnates, tot viderent motus & defectiones Australium Provinciarum; ut sibi subditos in officio continerent, decreverunt eas concedere Tartaris Regulis, tributariis tamen, à quibus regerentur.

Anno

Anno itaque, quo hæc agebantur, M. DC. XLIX. tres Reguli missi sunt cum tribus justis exercitibus, qui partim Tartaris, partim Sinis militibus constabant. Unus ex illis provinciæ Fokien Regulus, alius Quangtung, tertius Quangsi constitutus est, ea conditione, ut primum unitis viribus ac armis Quangtung recuperarent, ac Junglieum profligarent. Sed de his infra: nunc ad præcipuas Borealium provinciarum à Tartaris defectiones veniamus.

Tres Reguli creantur, ac cum totidem exercitibus contra Iunglieum mittuntur.

Non minus ad Boream, quam ad Austrum, libertatis amantes Sinæ se sic interim probarunt: ubi Duces quidem à Tartaris victi, sed non capti, secreta de ejiciendis Tartaris agitantes consilia, & hi provinciarum tutiora ac secretiora loca incolentes, quotquot poterant milites congregarunt.

Tres ex illis in Xensi provinciæ densissimis montibus vagabantur: primus, Hous dicebatur. Hic jam viribus pollens, reliquos invitavit ut sibi auxilio essent, ac conjunctis viribus patriam liberarent. Unus illi consensit, alter non adfuit; duo tamen militum millia ad Houm in suppetias misit. Itaque cum vigintiquinque millibus progreditur Hous; non contemnendæ copiæ, si milites animo ac fortitudine fuissent pari. Præmisit diploma, quo Tartaros audacter provocabat, ac omnia illis extrema minitabatur; Sinis vero libertatem, incolumitatem, atque omnia bonorum genera promittebat. Neque paucas urbes ac civitates ad deditionem faciles invenit, Sinis ultro portas aperientibus, & excipientibus: Sigan Metropolitana urbs sola præsidium ad vim repellendam ido-

Hous in Tartaros insurgit.

idoneum habebat. Tria erant ea in urbe Tartarorum millia, ac selectorum Sinarum duo millia, ex his qui sub Tartaro Imperatore merebant. Eorum Dux, ubi Hoi motus audivit, undique quas potuit collegit vires, ac reliqua ad ferendam obsidionem necessaria, donec nova Tartarorum auxilia advenirent. Ubi autem rescivit Sinas ultro urbes ac civitates tradere, ut hoc in Metropolitana ne fieret, cives omnes ipse trucidare crudelissime constituit: nec ullis umquam precibus ab immani hac sententia dimoveri potuit; donec tandem totius provinciæ Pro-rege rogante, ac suadente, promissa civium fideli opera, tyrannicum consilium mutavit. Interim edixit, ut omnes denuo capillos, & omnino more Tartarico raderent, indicta perduellionis pœna; ut eo discrimine

Crudele consilium Ducis Tartari.

cives à reliquis, si qui forte ingrederentur, dignosceret: hactenus enim Sinæ, capillorum suorum amantissimi, non totos crines abradebant, sed parvam dumtaxat eorum partem temporibus hærentem. Edixit præterea, ut ubicumque intra mœnia plures quam bini colloquerentur, id morte luerunt. vetuit, ne quis mœnia conscenderet; ne quis noctu per urbem obambularet, ignemve aut candelam noctu domi accenderet: jussit ut omnia armorum genera traderentur; qui secus facerent, omnes cum tota familia rei mortis essent.

Post hæc, ut hostium vires exploraret, aliquos equites emisit, qui partim cæsi, partim fugientes in urbem regressi sunt. Quinetiam ut fortitudinis Tartarus Dux ac securitatis ostentatione deterreret hostem, portas urbis aper-

tas

tas esse voluit ; imo nec mobiles fossarum pontes attolli permisit. Adest tamen Hous, & ingentem hanc urbem circumquaque à longe obsidet, extra tormentorum curulium ictum. Trium leucarum est ambitus urbis : ut autem majores quam revera habebat Hous vires ostentaret, ignavum vulgus rusticorum suis adjunxit, cum quibus trecenta hominum millia effecit. Tantam ubi Dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit; unde de civibus omnibus delendis iterum cogitat : sed meditata tam immania spes prosperi successus discusit. Gavisus enim plurimum fuit, quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hoii copiis dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hoo Manzu*, quod bonos barbaros sonat: ita

Metropolitana Sigan obsidetur.

ita nimirum à Tartaris Sinæ vocantur; ut fere ſubactæ gentes ſubigentibus ludibrio ſunt. Cumulabat vero hoc ſcomma his verbis *Manzuxa Manzu*, hoc eſt, barbari barbaros necant: quos tamen, ubi à pugna redibant, non ſolum collaudabat, ſed argento etiam donabat, quod in mœnibus, ad præmia eorum qui promptiſſime dimicaſſent, exponi juſſerat. Itaque Hous, cum nullos intra urbem motus eſſe civium, prout ſperabat, intelligeret, conatus ſuos in irritum cecidiſſe videt. Sed & Tartarorum exercitus ſuppetias venit: de quo ubi per exploratores admonitus fuit Hous, aufugit illico; neque ſic tamen Tartarorum manus omnino evaſit. Tartarus enim Dux equites in fugientem ex urbe emiſit, qui ultimum ejus agmen occuparunt, & occiſione deleverunt, quamplurimis

Vrbs Sigam liberatur.

mis ablatis ſpoliis; quæ Dux ita diſtribuit, ut vulneratis plus daret, quam ceteris. Quid poſt hæc de Hoo actum, hactenus ignotum eſt, & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Sinarum contra Tartaros magis effecerunt, quam Auſtralium provinciarum turbæ; niſi vaſtitatem incolarum ac regionum, quas Tartari denuo occupantes, utrimque miſere vaſtarunt, ac ſpoliarunt.

Tartarorum inſolentia res eorum ad magnum diſcrimen perducit.

Hoc periculo defuncti Tartari, in aliud maximum, ab eorum inſolentia ortum, incurrerunt. Anno enim M. DC. XLIX. Tartarus Imperator, jam adoleſcens, uxorem ducere cogitabat filiam Regis Occidentalis Tartariæ, nimirum Tanyu Regni; ut vel ſic hunc Regem, cujus vires formidabat, amicum conſervaret. Ad eum ergo Legatum miſit Patruum

truum ſuum Regem Pavang. Huic per fortiſſimam urbem Taitung, quæ Xanſi provinciæ Borealiſſima eſt, iter erat. Dicitur autem hæc urbs clavis Xanſi provinciæ, eſtque magni momenti contra Occidentales Tartaros: multis enim munimentis præeſt, ac ingentem militum numerum alit, ad montium & itineris cuſtodiam; ibi enim trans murum illum fama inclytum ingentes planities ſeſe explicant, Tartarorum excurſionibus aptiſſimæ. Sunt in hac urbe (ut vulgo creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres: harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pavang, rapuerunt; ac inter ceteras, nobilem puellam, cum ad ſponſi domum duceretur: inauditum hactenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus præfectus militum: apud hunc

po-

populi de Tartarorum insolentiis conquesti sunt. Ille rei indignitate motus, mittit statim qui Regulum Pavang admoneat, ac roget, ut sponsam restitui jubeat, ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surda excepit aure: Quamobrem ipsemet Dux Kiangus Regulum adit: à quo non modo non admissus est ad colloquium, verum etiam injuria affectus ex palatio ejicitur. Ira itaque fremens, Tartarorum sanguine acceptam injuriam ulcisci statuit: suos milites convocat, ac repente Tartaros invadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimissus vix vivus evasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum erigit, quo se Han Regni, hoc est, Sinici Imperatoris subditum declarat, nullo tamen Imperatoris nomine sigillatim expresso; forte quia ob maxi-

Kiangus in Tartaros insurgit.

maximum itineris intervallum de Junglieo nihil audierat. Itaque Sinas omnes ad patriæ defensionem, ac Tartarorum expulsionem invitat. Nec pauci fuêre milites ac Duces, qui ad eum concurrêre. Quin & ab Occidentalibus Tartaris (contra quos ipse cum suo milite hactenus steterat) magnis promissis auxilia poscit, ac obtinet. Hæc res mirum quantum Regiam turbavit, ac Tartaros præfectos: nam Occidentales Tartaros Imperio inhiare, ac sibi invidere, non dubitabant: sciebant eorum vires, ac copias firmiores ac plures esse, quam Orientalium Tartarorum. Augebat metum quod nullos deinceps sibi equos fore animadverterent, quibus ut abundat Occidentalis Tartaria, ita Orientales non aliunde eos emere poterant. Quare quanta possunt velocitate, antequam Kiangus

Kiangus magnas congregat vires.

angus

angus majores congregaret vires, justum exercitum Tartarorum contra eum ex Regia Peking mittunt. Kiangus vero, qui non minus fortitudine quam arte promptus erat, & Tartarorum ingenia probe perspecta habebat, à multo tempore cum illis degens, fugam primo cum suis simulat; sed in ultimo agmine currus quamplurimos ire jubet, operose contectos, quasi ditissima quæque continerent; qui tamen reipsa non merces, verum tormenta majora ac minora quamplurima inverso ore vehebant. Tartari veram eam fugam rati, incomposito agmine ad prædam advolant: verum tormentis inopinato explosis maxima eorum pars occumbit; quin & Kiangus acie obversa, confusos invadit, ac non parva edita strage fugat. Paulo post quoque, non minus stratagemate quam for-

Kiangus stratagemate Tartaros vicit.

fortitudine insignem se Kiangus ostendit: cum novo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit marte, ac nobilem reportat victoriam, qua Regiam Peking confusione ac metu implevit. Jam enim victor Kiangus ingentem ex concurrentibus undique Sinis contraxerat exercitum, ita ut centum quadraginta millia equitum, & quadringenta millia peditum numerasse dicatur. Ut enim victorem sequuntur omnia, felici jam Duci militare universi contra patriæ hostes contendebant. Unde Amavangus, Imperatoris tutor, nulli alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsemet in Kiangum movit, ultimum periculum de Tartarorum fortuna facturus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit; hoc est, cunctas Tartarorum vires, quæ in Peking reperieban-

Tartaros iterum cadit.

Amavangus ipse in Kiangum movet.

banturConſtat autem,ſub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in Peking, tum qui per totam Sinam ſunt ſparſi, diſtributos eſſe. Primum, album eſt, quod Imperiale dicitur; ſecundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum: his tribus ultimis Patrui Imperatoris præſunt; primum autem ipſe Imperator regit. Ex his quatuor, permixto colore alia quatuor conficiunt; unde quilibet miles ſub quo vexillo ſit, & ad quæ caſtra, vel ad quam urbis partem divertere debeat, cognoſcit; ubi ſemper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cum autem exercitus vel cohors aliqua emittenda eſt, intra ſemihoram expediri poſſunt omnia. Inflatur enim pro tuba marinum cornu, illis ſimile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem,

Tartarorum vexilla.

tem, ac modo ſoni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeant, intelligunt; unde ſine mora parati adſunt, ac vexillum ſequentes (quod à tergo ligatum eques portat) exeunt; licet ſæpe præter Ducem ac Signiferum, nemo, quorſum & cujus rei cauſa ducatur, intelligat. Quando pugnandum eſt; tum primum quo deſtinentur cognoſcunt. Secretum hoc in Tartarica militia, Sinas omnes ſemper ſuſpenſos ac attonitos tenuit. Cum enim putarent Tartaros hanc aut illam regionem petere, ſæpe aliam derepente petivere. Illud etiam in Tartarica militia rarum, quod nulla ſecum ducant impedimenta, nec de annona ſint ſolliciti: cibus quem occupant, ſatiat: carne ut plurimum veſcuntur, nec à ſemicocta vel ſemiaſſa abhorrent: ubi alia deeſt, occiſos equos

Secretum magnifaciunt in militia Tartari.

equos ac camelos vorant: per otium venantur, ac sæpè integros campos vel montes circumdant; deinde paulatim coëuntes feras in medio claudunt, ex quibus quot & quascumque volunt, interimunt: venaticos etiam ad hæc canes præstantissimos alunt, ac vultures. Cubile illis est solum, tapete, quo ephippium contegunt, substrato: à domiciliis incolendis abhorrent: tentoria pulcherrima habent, quæ tanta velocitate ac arte erigunt vel deponunt, ut festinantem exercitum non detineant. Si domos inhabitare necessitas cogat, parietes omnes perrumpunt, relictis columnis, ac tectis: eumdem locum cum equis pro cubili habent. Ita militiæ soli vivunt, seque indurant.

Tartari venatione delectantur.

Ex omnibus ergo vexillis, Amavangus optimos quosque ac frequentissimos eduxit. Præ-

terea à tribus Regulis, quos in Auſtrum ablegabat, partem militum ſibi adjunxit; mandans ut per provincias, per quas tranſibant, ex præſidiariis certum acciperent numerum, quo defectum ſupplerent. Sed ingentem licet exercitum duceret Amavangus, numquam tamen pugnare cum Kiango voluit; ne nondum bene fundati Tartarorum Imperii fortunam everteret, aut unius pugnę periculo exponeret. Itaq; licet Kiangus ſæpius pugnam parato exercitu obtuliſſet, ſemper Amavangus detrectavit, donec quid Occidentales Tartari reſponderent cognoſceret; ad quorum Regem Legatum cum magnis miſit muneribus, filiam ejus pro Sinici Imperii domino in uxorem petens, ac affinitatem rogans; inſuper, ut Kiango auxilia non ſubmitteret. Obtinuêre ditiſsima auri, ſericorũ, ar-

Amavangus cum Kiango pugnare non audet.

argenti ac mulierum munera, quod volebat. Unde *Kiangus* à Tartaris desertus, ut rebus suis melius provideret, ad Taitung urbem regressus est; cujus rei cito illum, sed frustra pœnituit. Amavangus enim, convocatis innumeris undique rusticis, ingenti fossa (quæ decem leucas ambitu continebat) incredibili trium dierum velocitate, & erectis undique castellis, subitaneo opere urbem clausit. Tum enimvero *Kiangus* errorem suum agnovit, ac sibi suisque fame pereundum non dubitavit, quod ad fossam ducendam spatium concessisset. Itaque ira fremens, ut erat egregius miles, ad suos conversus, *Mori*, inquit, *volo, non fame, sed ferro, si moriendum est.* His dictis cum toto exercitu ad fossam tendit. Pugnatum hic magna utrimque contentione; ab istis, ut fossam transirent; ab il-

Kiangi error.

Kiangus occiditur.

lis, ut defenderent: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiangus fortiter pugnando sagitta transfixus corruit, & cum eo spes tota Sinarum. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt; à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, satis utiq; gaudentibus, quod tantum amittendi Imperii periculum evasissent, ac tantũ hostem debellassent. Post hæc Taitung urbem spoliarunt, & præcipuè Pucheu civitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi nostrum periit, ubi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michaëlem Valta Austriacum amiseramus. Reliqua ultrò se submiserunt. Inde vero Tartari victores, ac spoliis onusti, Peking redierunt; ubi tum temporis eram, & ditissimos plerosque redeuntes vidi. Amavangus autem deinceps

cepsOccidentalem Tartariam ingressus est, ubi Xunchii Imperatoris matrimonium stabilivit, & quamplurimos equos à RegniTanyuTartaris accepit.

Xunchius Imperator uxorem ducit.

Interea tres Reguli, de quibus supra, Austrum petebant, ut inquietas illas Provincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumineGuei navigantes: cumque transirent per eam regionem, quam Imperator , occisis ob perduellionem Sinis, inhabitandam & colendam Tartaris distribuerat, horum quamplurimi,cum magis bello ac armis gauderent quam aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari,ut Regulos comitari possent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconsulto Imperatore;tertius,Kengus dictus, admisit : itaque læti rustica instrumenta in bellica permutarunt. Imperator, ubi

hæc rescivit, Kengo mandat, ut eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detrectat. Quare Australium Provinciarum summo Gubernatori, qui Nanking residebat, Imperator rursum mandat, ut Kengum vel vivum capiat, vel occidat. Facit ille Imperatoris mandatum secretissimè. Regulos Nanking advenientes alacriter excipit, paratis conviviis, ac comœdiis exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum *Kiang* fluvium continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum convenit, ac in ipso flumine convivio excipit, quasi valedicturus: (habet autem Sina ad hunc usum pulcherrimas ac ingentes naves, quæ quædam palatia inaurata crederes.) Regulos igitur in hujusmodi navi con-

convivantes hilariter detinet, donec milites omnes longius præcessissent: tum vero Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptâm obedientiam simulans, se in ejus potestate futurum, & Nanking reversurum promittit, si prius concederet, ut ad navim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disponeret. Concessum est; & navem ingressus, laqueo se suspendit; ac mortem, quam effugere non potuisset, sibi ipsi intulit. Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine, ejus filio eamdem quam pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superata Nanking ac Kiangsi Provincia, ingressi sunt tandem Provinciam Quangtung, Junglieo Imperatori bellum illaturi. Et primum quidem nullo negotio plurimas urbes ac civitates ad vo-

Kengus Regulus seipsum suspendit.

luntariam deditionem pronas habuerunt, trium videlicet exercituum potentiam formidantes; sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

Quangcheu urbs obsidetur.

Eſt Quangcheu urbs ditiſsima, ac ampliſsima, undique magnis ac latiſsimis aquis cincta. Unica Borealis porta in continenti eſt; alibi tantum naviculis in urbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti claſſe capti Iquon filius: numeroſæ præterea militum copiæ illam defendebant, inter quas & Macaënſes fugitivi non pauci, qui ob opima ſtipendia Junglieo militabant. Unde non mirum ſi intrego ferè anno obſidionem tulit: fame enim domari non poterat; quia mari facile omnia ac libere advehebantur; Tartaris interim claſſe carentibus, & navigationis ignaris. Quibus addendum inſuper, Tartaros plurimos in ea obſidio-

dione occisos, & ter impressionem facientes, fortiter rejectos fuisse. Attamen xxiv. Novembris M. DC. L. postquam magnis tormentis mœnia Tartari dejecissent, eam ceperunt; prodente etiam, ut fertur, Præfecto quodam Sinico; cui eamdem Tartari Præfecturam, quam habebat, reliquêre; unde proditionis suspicio. Altera vero die urbem spoliare cœperunt, & ad quintam usque Decembris deprædatio tenuit, in qua infantes, mulieres, ac obvii omnes necabantur crudelissime; unaque audiebatur vox, *Occide, Occide hos rebelles barbaros.* Artificibus tantum aliquibus vita permissa est, ad conservandas artes, & iis quos ad spolia portanda milites Tartari robustiores videbant. Sexta demum die Decembris Regulus diploma publicavit, quo sæviri ultra

Quangcheu tandem capitur, ac vastatur.

vetuit, postquam supra centum millia hominum occisa sunt, præter eos qui obsidionis tempore vario mortis genere prærepti fuerant. Post hæc, circumvicinæ civitates omnes Legatos suos miserunt, per quos Tartaris se ultro dedebant, misericordiam implorantes, quam magnis missis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in Chaoking copias duxit, ubi Jungliei erat Regia; ex qua cum tota Familia impar viribus Rex aufugit, & urbem Tartaris cedere est coactus. Quonam autem Rex iste cum suis devenerit, hactenus ignotum est mihi, (Quangsi Provinciam ingressum non dubito.) Hoc enim tempore ex Provincia Fokien Sinica navi vectus, Philippinas petii, in Europam ab iis missus, à quorum nutu discedere mihi nefas.

Junglieus fugit.

In

In Metropolitana Quangcheu,templum magnificum habebamus, ubi Pater Alvarus Semedo,Christianam rem procurabat, qui etiam à Tartaris captus ligatusque fuit; sæpe mortem minitantibus, nisi argentum, quod bonus Pater non habebat, proferret: demum postquam multa passus esset, ob venerandam canitiem, & libertatem & vitam mirabiliter obtinuit, à Regulo agnitus ac dimissus: quinimo ab eodem Breviarium Romanum, Sacra Biblia, ac bonam argenti summam eleëmosynæ nomine accepit, & domum insuper, ex qua templum construeret. Quod mirum videri non debet; namque hic Regulus & Patres in reliqua Sina noverat, & Religionem Christianam perspectam habebat, quando sub Sun Ignatio militabat,sub quo adTartaros con-

Tartari Templum offerunt Patribus.

fugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris favet; ceteri fere omnes Europęos Patres amant, æstimant ac venerantur. Et non pauci ex illis jam fidem amiserunt nostram; majoresque multo fructus speramus, si à sociis adjuti, ipsam ingrediamur Tartariam, ut meditamur; ubi nostros Deo Optimo Maximo egregiam operam navaturos confidimus. Et fortasse benignus Deus Sinam Tartaris aperuit, ut religioné Christianæ in ultimam Tartariam pandat iter, hactenus ignotam nobis ac inaccessam.

Tartari fidem amplectuntur.

Eodem tempore quo hæc agebantur, contra Coreanos etiam motum est bellum. Erant illi ab aliquot annis Tartaris tributarii, ea conditione, ut vestes ac capillos non mutarent: sed Tartari, tot victoriis inflati, jam cogebant ut Tartarico more incederent: quare totum illud

Corea à Tartaris deficit.

illud Regnum à Tartaris defecit. Sed quid deinceps actum, nondum ad me perlatum eſt.

Ceterum inter tantas Tartarorum victorias, initio anni M. DC. LI. mors Amavangi luctuoſa incidit. Vir fuit, cui Tartari occupatum Imperium debent, prudentia, juſtitia, bellica arte & comitate inſignis; ob quas virtutes non modo Tartaris, ſed ipſis Sinis amori ſimul ac terrori fuit. Hujus mors Regiam turbavit. Alter enim Rex Tartarus, hujus frater, nomine Quintus, Xunchii junioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat, Tartaris ac Sinis invitis, qui Xunchium jam annorum ſexdecim, poſſe ac debere regimen ſuſcipere contendebant. Quintus autem Rex contra, Xunchii ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat, ac ſibi debitam tutelam.

Amavangus moritur.

De quo fol. 102.

telam. Quare Præfecti omnes, eo tempore in Regia versantes, palatium ingressi, Præfecturæ insignia deposuerunt; negantes illa ab alio quam Xunchio se recepturos. Hac visa constantia, Quintus ipse Rex, ne magis exacerbaret animos, & majores turbas excitaret, tandem quievit.

Ceterum, Amavangi mortem, Tartarorum res turbaturam, ac ad magna discrimina perducturam non dubito. Ægrè enim juvenis Imperator illi similem fortitudine ac gubernandi peritia inveniet, quem Reges ac Præfecti omnes venerentur simul, ac timeant; sed tempus futura evolvet. Nunc ad Changhienchungum secundum latronem veniamus; de quo me acturum promisi: ut quo pacto Tartari non modo Orientaliora, ac Mediterranea, sed etiam Occiden-

Vide supra pag. 72.

cidentalissima Sinæ occuparint, edisseram.

Canghienchungus immanis tyrannus.

Pudet equidem ac tædet de hujus latronis rebus agere; tum quia ejus facinora vix fidem invenient, tum quia sunt ejusmodi, ut de iis ne cogitare quidem deceat sine horrore. De eo longam habeo narrationem, à duobus nostris Patribus scriptam, qui in Suchuen Provincia, ubi latro erat, rem divinam procurabant, nempe R. P. Ludovico Bullio Siculo & R. P. Gabriele de Magellanes Lusitano: quorum integritati quia debetur fides, ideo adducar ut credam, mortalem hominem ad tantam nequitiam ac sævitiam pervenire potuisse. Ex ea igitur narratione hæc breviter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quam diræ crudelitatis exempla, & adeo exquisitæ, ut vix dubitari possit, quin Lector, quantum-

vis

vis humanus, ejus auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humana indutum dęmonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Provincias penetravit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendiis, omnibusque miseriis impletas fœdavit. Erat illi animus omnes vastare, ne hostes haberet, vel in vivis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Verum provincia Suchuen, ingens ac populosissima, in qua per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatrum fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem Nanking ac Kiangsi vexasset, pervenit ad eam anno M. DC. XLIV. & in ejus Metropoli Chingtu, vi capta, primo furoris æstu

Re-

Regulum ex Taiminga Familia, qui in hac urbe sedem fixerat, occidit; uti jam septem alios ex majoribus crudelissime mactaverat. Hęc fuêre prę-ludia tragicorum actuum, quorum scenas breviter exhibebo; ut videant Europæi quam horrenda sit effrænis & armata ferocitas in mediis infidelitatis tenebris furibunda.

Varios Regulos occidit.

Habebat latro crudelitatis impetus repentinos, ac principia ex dirissima orta indole. Nam vel leviter ab aliquo offensus, vel sola offensionis suspicione tactus, repente mactari jubebat. Nihil ei in ore nisi vocabula mortis. Sæpe unius ob crimen totam familiam necabat, nec infantibus nec prægnantibus parcens: quinimo sæpe totam plateam delebat, ubi ille, à quo offensus fuerat, habitabat, sontem cum insontibus involvens. Aliquando

Ob unum fontem infontes plurimos necabat.

do curſorem in Xenſi vicinam Provinciam miſit: ille regredi ad tyrannum noluit, lætatus plurimum quod ejus manus evaſiſſet: ob id totam regionem urbis, in qua habitabat, delevit; & magnam quoque feritati vim intulit, quod cives omnes non eadem pœna affecerit. Ubi carnifex, quem forte ob crudelitatem præ reliquis amabat, morbo extinctus fuit, tum de Medico à quo medicinam ſumpſerat inquirit: quo interempto non contentus, centum ejus artis homines carnificis manibus immolavit.

Erat quidem in ſpeciem comis ac ſuavis erga milites; cum illis ludebat, epulabatur, ac tamquam gregarius colloquebatur; ſæpè ob benè exhibita militaria exercitia, ipſe ſuis manibus eos ſericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile,

tile, nec probrosum: verum & facili de causa crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari jubebat; præcipuè milites ex Suchuen Provincia; cujus populum miro persequebatur odio, quod suspicaretur eum Regia ejus potestate non gaudere. Et vix quidquam agebat in publico, quin id ex comœdia in tristissimam catastrophen ac tragœdiam desineret: si enim vel malè vestitum, vel parum generose ambulantem militem fortè videret, morte quamprimum afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit, qui de ejus vilitate apud commilitones conquestus est. Id fortè audivit explorator (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus ubique habebat, qui facta & dicta omnium referebant) à quo admonitus, ipse totam illam legionem; sub cujus vexillo querulus ille miles

Odium tyranni in Suchuen populos.

Legionem militum delet ob unius crimẽ.

les arma gerebat, coram ſe tru-cidari crudeliſſime juſsit. Erat ea legio, ut ferunt, duorum millium.

Præfectos varios necat,

Habebat in Regia urbe Præ-fectos Togatos ſexcentos, pu-blicis officiis præpoſitos: ex his poſt trium annorum ſpatium vix viginti ſuperfuerunt, om-nes leviſsimis de cauſis vario mortis genere affecit. Summo militaris Tribunalis Præfecto, quem Pingpu Sinæ dicunt, vi-vo pellem detrahi juſsit, quod abſque peculiari mandato Phi-loſopho Sinico ad domum ſuam è Metropoli exeundi po-teſtatem conceſsiſſet.

& Eunuchos.

Eunuchorum quinque mil-lia, quos ex Taimingæ Familiæ Regulis à ſe occiſis ad propri-um admiſerat obſequium, tru-cidari immaniter juſsit; quod eorum uni ſemel accidit, ut non Regis titulo, ſed anti-quo latronis Changhienchung nomi-

nomine eum compellaret; perinde quasi jam latro non esset.

Nec idolorum pepercit sacrificulis. Hi, antequam latro Suchuen occupasset, ingentem tumultum, fictis armati criminibus, in Patres, qui incolis Christum annuntiabant, moverunt; quæ demum in majorem Dei gloriam redundavit; ita ut Patribus libere divinam rem agere permissum sit. Postquam autem latro Suchuen occupavit, sacrificulus magni nominis, qui turbarum caput ac auctor fuerat, ob quædam verba quæ de tyranno protulit, captus est, ac in Patrum conspectu, qui forte tyranno adstabant, capite truncatus. Didicerant Patres à Christo inimicis benefacere, sed pro illo intercedere non potuerunt; quod latronis insanam iram noverant, quæ intercedentes eadem pœna,

cum

cum eo, pro quo intercedebant, affeciſſet. Amabat quidem diriſſimus latro Patres, tamquam doctos ac hoſpites, ac ſæpè cum illis colloquebatur, in palatium ſæpè invitabat; Patres tamen toties ad mortem ſe vocatos credebant, quam ob præcipitem tyranni iram merito formidabant. Ter morti deſtinati, ex quarto demum periculo divina quadam manu, ut ſuo loco videbimus, erepti ſunt. Non quievit autem tyrannus unius ſacrificuli morte: undique ad viginti millia conquiſitos vario mortis genere ad orcum, cui ſervierant, miſit. Laudabat ſe ipſe coram Patribus, tamquam rem bellam egiſſet. *Hi* (dicebat) *vobis vitam eripere volebant: ſed* Tienchu (ita Deum nominant, quod Cæli Dominum ſignificat) *me miſit, ut pro vobis de his hoſtibus meritas repoſcerem*

Tyrannus Patres modo amat, modo necare vult.

Ob unius ſacrificuli crimen 20. millia occidit.

rem pœnas. Sæpè etiam cum Patribus de Christiana Religione loquebatur, & tam appositè, ut Christianus videri potuerit. Laudabat ac extollebat Christianam doctrinam, de qua tum à Patribus ore tenus multa audierat, tum ex libris, Sinico idiomate à nostris impressis, legerat. Promittebat, ubi Imperium occupasset, extructurum se Deo templum, sua dignum munificentia: eratque in operibus externis verè splendidus ac magnificus: nihil enim nisi omnino egregium extruxit; sed omnia operariorum sanguine fœdabat, quos ubi vel levissimum errorem commisisse deprehendebat, ipso in opere crudeliter necari jubebat.

Ad Boream Suchuen Provinciæ, ubi cùm Xensi concurrit, jacet urbs fortissima Hanchung, quæ ad Xensi pertinet: utriusq-

Hanchung urbem occupare tentat.

utriusque Provinciæ clavis dicitur, ob loci præstantiam ac fortitudinem : hanc tyrannus occupare contendit,ut facilius ad reliquas penetraret. Ingentem ergo exercitum anno M. DC. XLV. præmisit ; in quo, præter reliquos, milites erant ad centum & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cum diu urbem frustra obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenuè resistentibus, quadraginta millia ex Suchuen ad urbis Præfectos defecerunt: ita tantus exercitus demum ad tyrannum re infecta redire coactus est. Sed tyrannus ira fremens, cæteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi jussit. Quatuor integros dies tenuit hæc carnificina: quamplurimis vivis adhuc spirantibus pellis de-

Centum quadraginta millia militum crudelissime necat.

detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad civitates vel urbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, ut civibus terrorem incuteret: atque hinc in totam Provinciam, tamquam à se Rege alienam, illud odium concepit, quod vix eadem omnino deleta extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam ejus tyrannidem, contra ipsum arma capiebant; qui cum milites non essent, sed solum ex confusa populi turba collecti, sine peritis Ducibus, facile à latrone superabantur: plurimi, iique prudentiores, urbibus relictis, secretiora montium occupabant: hi ex tota ferè Provincia soli crudeles tyranni manus evaserunt.

Post hæc omnes totius Provinciæ studiosos ad Litterarium examen vocat, Præfecturas doctoribus promittit. Has adeo cæca ambitione prosequuntur

Studiosos omnes occidit.

tur Sinæ,ut tyranni ſtratagema ac perfidiam ne intellexerint quidem. Adſunt ergo ad decem & octo plus minus millia; quos omnes (ut moris eſt) in Gymnaſium urbis, tamquam ad examen introduxit;ubi captos,à militibus necari crudeliſſime juſsit,aſſerens eos eſſe,qui ſuis ſophiſmatis populum perturbarent, & ad rebellionem provocarent.

Infantes necat, ac matronas exponit.

Horreſco referens tot funera, & novis tamen obruor. Necdum enim recenſui quot ubique paſsim infantes,pueros, puellas ac matronas,etiam prægnantes interemit. Quot præfectorum uxores,vivis adhuc maritis,ſed morti deſtinatis,prius publico expoſuerit ludibrio turpiſsimus æque ac crudeliſſimus tyrannus, quam morti victimas immolaret: unde quamplurimæ violentas ſibi potius manus inferebant,quam

ut

ut paterentur honeſtatis ſuæ publicum hoc & infame detrimentum. Execranda quamplurima hujus generis exempla relinquo, ne caſtis oculis ac mentibus infanda & tacenda ſubjiciam.

Anno deinceps M. DC. XLVI. in Tartaros, quos Xenſi Provinciam ingreſſos audierat, movere coactus eſt. Quare, ut ſecurior procederet, reliquos omnes Suchuen Provinciæ incolas delere decrevit, iis exceptis, qui ad Barrapeliotæem vergũt, ne exercitibus alimenta deeſſent: nam per eas terras procedere debebat; ea de cauſa illorum mortem in aliud tempus diſtulit. Primum itaque omnes omnis generis ac conditionis in Chingtu Metropolitana urbe cives, ab intromiſſa exercitus parte vinculis conſtringi voluit; (ſexcenta hominum millia fuiſſe ſcribunt) mox ipſe per

Sexcenta civium millia Chingtu urbis mactat.

hosce vinctos obequitans transivit, quem lamentabili ejulatu & lacrymis, quibus vel lapidem movissent, Regem ac Dominũ compellabant, flexis genibus rogantes, ut innocenti populo suo parceret. Stetit ipse tantillum, natura humana diris visceribus ac crudelitati vim aliquam inferente: mox tamen ad ingenium rediens, *Occidite*, inquit, *Occidite hos rebelles*. Quare omnes eodem die extra urbis mœnia, spectante ac vidente sanguino lento latrone, trucidati sunt. Patres nostri per id tempus, ut famulis suis subvenirent, tyrannum cum evidenti suo adierunt periculo; à quo tamen, stupentibus omnibus, famulorum vitam obtinuerunt. Jam legati cum reliquis educebantur: unde divisi Patres, alter una, alius alia urbis porta egressus est, per quas miserabilis populus educebatur, veluti

ad

ad macellum; atque ita famulos liberarunt: ubi etiam Deo ac Religioni præclaram navarunt operam, infantes innumeros, militibus concedentibus, sacra Baptismatis aqua abluentes, qui ex carnificum manibus in Cælum evolaturi erant; atq; ita immanis tyranni crudelitas parvulis illis profuit, ut Herodis Innocentibus: magnum plane Divinæ prædestinationis testimonium.

Innocentes baptizantur.

Scribunt, tantum sanguinis hic fusum, ut magni *K*iang fluminis (quod urbem præterfluit) aquas auxerit: imo ipsa corpora in flumen projecta sunt; à quo abrepta, reliquis urbibus ac civitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est: nam tyrannus, eodem modo undique dimissis exercitibus, reliquarum urbium ac civitatum incolas, quoscunque asse-

qui potuit, occidit: ita totam penè populosissimam Suchuen Provinciam incredibili vastitate corrupit.

His peractis, milites omnes congregavit in campo, quem pro militaribus exercitiis quælibet urbs in Sinis habet (*Kiooc*hang vocant) ubi eos ita est allocutus: *Orbis Imperium, expulsis Tartaris, vestra virtute me consecuturum spero: sed expeditiores ac promptiores vos volo, quam modo sitis. Ego ipse, ut vobis notum est, sexaginta naves argento plenissimas Kiang fluvio mersi, quod, ubi Imperium occupavero, facile extraham, ut vobis de me bene meritis distribuam*: (verum dixit de merso argento; sed ut locus lateret, nautas omnes mactaverat:) *majus restat itineris nostri impedimentum; mulieres nimirum, quibus vestrum quilibet gravatur. Agite fortiter, Imperio occupato ex-*

exquisitissimæ aliæ non deerunt. Exemplo præibo; quamvis, ut Imperator, legi communi minime obnoxius. His dictis, ex trecentis puellis (quas pulcherrimas ad voluptatem ac servitium sibi elegerat) solas viginti ad trium Reginarum obsequium servat; reliquas omnes ibidem necari jubet. Sequuntur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tamquam oves, & perinde ac si hostes essent, obtruncant.

Militum mulieres omnes necari jubet.

Ubi vero homines ex Suchuen Provincia, quos mactaret, non habuit, iram ac odium in urbes ac domos evomuit. Palatium superbissimum, quod sibi extruxerat, incendit: quo incendio & pulcherrimam ac amplissimam Chingtu Metropolim etiam vastavit. Arbores omnes, ne cui prodessent, dejecit. Ita (ut dicebat) purgato

Palatium ac Chingtu urbem comburit.

exercitu tandem processit, & ubicumque transibat, relictos hactenus mortales internecione delebat; omnes nimirum quos ad manus habere poterat. Neque his contentus, quamplurimos etiam ex militibus, quia præcedebant alios, vel tardius sequebantur, levissimas demum ob causas, trucidabat: ægrotos omnes ac debiles etiam ad orcum demittebat, ne (ut joco ludebat) in mala ac destructa regione miseri remanerent. Crudelissima alia taceo, & ad catastrophen propero.

Vix Xensi Provinciam ingressus erat, quando Tartarorum Dux, Imperatoris patruus, cum quinque Tartarorum millibus adfuit, reliquis copiis subsequentibus. More Tartarico quinque equites pręcedebant: Tartari enim semper aliquos præmittunt; qui si bene excipiantur, pro signo submisśionis ac

pa-

pacis habent; si vis aliqua illis inferatur, futuræ pugnæ signum inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores viderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num advolarint Tartari, interrogat. Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, ut occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; hujus enim Provinciæ ad Christum convertendæ curam susceperant: sed inopinata mors latronis eos à præsenti periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros vere ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, ut erat animosus, sine lorica & galea, arrepta lancea, paucis comitatus exit extra castra, ut Tartarorum exploraret

adventum. Adſunt reipſa quinque illi Tartari, ac tyrannum invadunt velociſſime. Prima ſagitta quam emiſerunt, feliciſſima Tartaris & pluribus aliis fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur, & ex viliſſima latronis ſorte Regis interim titulum violenter aſſumebat: ita crudelitatis monſtrum corruit. Quo proſtrato, reliqui ſimul adſunt Tartari, & facile totum ejus exercitum ſine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alii occiduntur, alii aufugiunt: & mox in Suchuen Provincia miſeræ hominum reliquiæ, tamquam ſervatores ſuos, accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Provincia Tartaris paruit, quæ in Occidente ultima Sinarum eſt, Tibetano Regno vicina.

Tyrannus occiditur.

Suchuen Provincia Tartaris ſubjicitur.

Stabilitis exinde rebus, ac reli-

relictis præſidiis in hac Provincia, ad Peking Regiam reditum parabat Tartarorum Dux; quando Patres noſtri, jam liberi, facultatem ab ipſo petierunt remanendi in Suchuen. Hanc vero concedere noluit; ſed tantos hoſpites Peking ſecum ad Imperatorem tranſire debere dixit; in qua urbe ego ipſe eos reliqui anno M.DC.L.

Patruus Imperatoris non bene excipitur.

Ceterum ante commemoratus Dux, poſt tantam victoriam, ab Amavango fratre male eſt exceptus; & ubi triumphum ſperabat, mortem invenit. Cum enim longiſſimo plurium menſium itinere, laborum aſſidua perpeſſione, ac continuis moleſtiis, plures quam pugnando Tartaros amiſiſſet; de regiminis negligentia accuſatus, cum laudem ſe meritum crederet, iram domare non potuit; ſed arreptum Tartaricum pileolum in ter-

ram (quod ſummum eſt indignationis ſignum) projecit. Quare deſtinatus fuit carceri, in quem includi ſolebant ab Imperatoribus Sinicis quicumque ex Imperiali ſanguine delictum aliquod commiſerant: vocaturque hic carcer Caociang. Hoc vero probrum ne primus ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo prius vitam finivit; meliori dignus fortuna Princeps, quam generoſus illius animus ac præclare geſta facinora merebantur. Non defuêre qui hoc ex Amavangi æmulatione ortum affirment; ſed credo Amavangum ad hæc adductum, quod rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortiſſimo, ſed præcipitis ingenii fratre.

Seipſum ſuſpendit.

Atque hic eſto narrationis meæ finis, qua Bellum Tartaricum breviter deſcripſi, ad initium uſque anni M. DC. LI.

quo

quo tempore ex Sinarum Regno in Europam à Superioribus meis missus discessi. Ex hac porro, si nihil aliud, illud certe mirum & omni observatione dignum apparet, quemadmodum brevi septem annorum spatio Tartari plus terrarum occuparint, quam exercitus integer in longum & latum perambulare possit: duodecim nimirum Imperii Sinarum Provincias, & Coream, ac Leaotung ingentes terrarum tractus. Quid vero post hæc actum sit, cum in charam mihi Sinam rediero, Deo bene favente, vel cum à Sociis admonitus per litteras fuero, faciam quoque ut Europa hujus Belli finem non diu desideret.

Appendix.

Postquam typis vulgata prodiit nostra de Tartarico bello Historia, cum Amstelodamo (ubi Atlantem Sinicum quanta potui celeritate ad editionem perduxi) Bruxellas reversus essem, ibi à Romanis nostris ad me transmissas postremas Sinensium litteras, quarum summo tenebar desiderio, accepi. Ex his aliquæ in civitate Xanghai provincia Nanking XIV. Novembris anno M. DC. LI. à R. P. Francisco Brancato Siculo exaratæ erant. Quod autem existimem Europæis non ingratum me facturum, si privatum nuntium in publicum emitterem; narratiunculam, uti eam excerpsi è litteris, subtexo.

De quo supra fol. 104.

Amavangus suspectus, post mortem punitus.

AD saniorem jam statum Imperium Sinense perductum est, postquam Amavangus, adolescentuli Regis patruus ac tutor, è vivis excessit; cujus in occupando alieno Imperio velocitati, in retinendo vigilantiæ fortunam tam felicem Tartari debent. Extincti tamen existimatio longe diversa ab auctoritate viventis fuit. Cum enim regnandi potestas omnis ejus morte ad nepotem recidisset, is nomine Xunchi, ætate pæne puer, con-

Vide supra fol. 104.

silio

ſilio ac prudentia ſenex, magna omnium Ordinum approbatione imperare cœpit. *V*ix inauguratus erat, quando judicii ſui maturitatem cum juſtitiæ ſeveritate conjunxit: deprehenſis enim, quæ adhuc latuerant, nefariis Patrui conſiliis, occultorumque flagitiorum veſtigiis, eorum gravitate ſic commotus eſt, ut demortui Amavangi ſepulchrum, ſuperbiſsimo ornatum cultu, effodi juſſerit. Eo ſupplicii genere nulla apud Sinas capitalior eſt pœna; ab infixa enim animis religione ſummam venerationem monumentis defunctorum adhibent. Extractum inde cadaver, primum fuſtibus, tum virgis everberatum, tandem præciſo capite, extremis reorum probris objectum eſt. Ita ſplendor tumuli in pulverem abiit, & fortuna, quod vivo debuerat, mortuo ſolvit. In Præ-

Sinarum religio erga demortuos.

fectos

fectos quoque Amavango amicos aut conſcios ſuppliciis actum eſt: pars interempti, pars dignitatibus exuti. Hos inter varia Colai Fung fortuna fuit, qui ſummus Tartarici Imperii Præfectus, licet Chriſtianæ Religionis exors, Societatis tamen noſtrę amicus ac fautor in paucis, mihique probe cognitus fuit: eum, innocentia comperta, priſtino loco reſtituit.

Tartarii Imperatoris nuptiæ, & earum ritus.

Interim novus Imperator Xunchius, primo adoleſcentiæ flore pubeſcens, de faſtigii tanti propagatione ſollicitus, cogitatas jam nuptias abſolvit, & filiam Occidentalis Tartariæ Imperatoris ſibi connubio adjungit: in quo Europæorum more agunt Tartari, ſponſa è ſummi generis virginibus ducta: at Sinarum Imperatores, poſthabito natalium ſplendore, ex maximo formoſarum numero eminentem forma conju-

gem

gem legunt, & ne plebeiam quidem reſpuunt. Poſtremo certe SinarumImperatori uxor fuit,cujus pater ſtramineis calceis conſuendis quæſtum fecit. Sic olim Aſſuerus ex captiva Reginam habuit:quem morem credibile eſt vel à Sinis adPerſas, vel ab ipſis Perſis ad Sinas olim derivatum. Sed ut ad rem noſtram redeam, Xunchii nuptiæ pompa tanto Imperio digna celebratæ ſunt. Nec ſponſæ adventanti faſtus defuit Nationis ingenio congruens,immenſæ militum copiæ, equorum greges, qui numerari vix poterant: opulentia ſiquidem Tartarica non tam luxui opportuna, quam bello. Neque ſupra fidem videtur innumerus equorum modus;equidem apud Sinas agens novi octoginta equorum millia ex TartariaOccidentali uno commeatu adSinas dono deducta. Quæ Tarta-

rorum

rorum potentia, ut nullis limitibus cohiberi se patitur, ita modo totam Quangtung Provinciam vi subegit: ex qua in Quangsi quoque fluminis more inundantes Tartari eam ditioni suæ adjunxêre. Igitur ex ea profugus cum Eunuchorum principe P'ang Achilleo Christiano Junglieus Sinarum rex, ad confinia Tungking substitit, totoque fere Regno exclusus dicitur. R. P. Simon de Cunha Lusitanus ex Fokien Provincia in suis scribit, Iunglieum Regem, continenti omnino relicto, ne in Tartarorum manus incideret, mare petivisse. De Patre nostro Andrea Xaverio Koffler, qui Regem Junglieum sequebatur, ejusq; filium, uxorem, matrem aliosque plurimos Baptismo sacro abluerat, nulla hactenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Cete-

Ceterum dum Quangſi Provinciam C'ung Tartarorũ Regulus domat, Colaus, qui ſummam Præfecturam gerebat, & Chriſtianus erat, in poteſtatem hoſtium venit. Tartarus victor triduo ab omni in eum crudelitate abſtinuit, ratus egregii Philoſophi animum dignitatibus præmiiſque propoſitis ad obſequium flecti poſſe. Verum ille fidem olim Regi ſuo datam vitæ præferens, capite plexus eſt. Venerationi tamẽ ac laudi virtus fuit; corpus ab hoſtibus magnifico tumulo illatum: tametſi enim ad defectionem Sinas invitant Tartari, perſeverantes tamen in fide præconio ac benevolentia proſequuntur. Hæc ſane etiam ipſe viri præſtantis amicitiæ ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus ſum, & Sinenſis Eccleſia totos viginti annos cum admiratione ſuſpexit. Nomen ei Kiu Thomas,

Egregia Præfecti fides in Regem.

mas, memoria sempiterna dignissimum. Ex Nanking Provinciæ civitate Changcho oriundus fuit. Inter hæc ex Suchuen Provincia, quam sęvitie ac plurimorum scelerum infamia notus latro Changhienchungus evastaverat, nuntiatur variis eam bellorum motibus concuti; & quamvis perdomita videretur, novas tamen res turbasque moliri.

Vide supra fol. 197.

Littera Postrema.

Jam & Fokien Provincia laborare cœpit. Ex ejus urbe Changcheu, jam obsessa XXX. Martii anno M. DC. LII. R. P. Petrus Canevari Genuensis scribit, Quesingum relictis navibus exscensione in continentem facta, omnem late regionem invadere, villas ac civitates nonnullas occupasse, terrorem circumferre; Tartarorum Præfectos præsidiis & munitionibus se continere, certamen detrectare: brevi tamen ex Peking regia

regia sede ingentes copias expectari, iisq; facile debellatum iri. Est autem Quesingus hic Provinciæ Fokien infestus, natus patre Iquon, seu Chingchilungo, magnæ famæ pirata, quem insigni Tartarorum dolo captum fuisse supra narratum est. Ut vero pertexam ea quæ de homine illo audivi postrema nova, cum Europam petiturus apud Hollandos in Batavia nova (ad quam ab illorum epibatis ac militibus quibusdam tamquam captivus deductus fueram) aliquot mensibus versarer; & quæ ex quibusdam Sinis ad eamdem Insulam navigio Sinico delatis anno M. DC. LIII. Januario mense percepi; nempe ad compescendū Quesingum exercitus Tartarorum numerosos advenisse. Horum Dux calliditate utendum ratus, exiguam suorum manum adversus Quesingum præmittit: mandata addit, ut pugnæ se-

Quesingus pirata.

Vide supra fol. 132. & 135.

ſe committant, ac ſimulata mox fuga ad tutiora feſtinent. Maxima interim Tartarorum equitum vis profundam vallem à tergo montis interjecti inſidet. Tartari, qui pugnam inchoaverant, mox fugam arripiunt; quos dum progreſſi Sinæ ſequuntur ac premunt, & paulatim ardore vincendi longius à littore Chang fluminis, ubi claſſis ſtabat, recedunt, repente Tartarorum equitatus cernitur; fit maxima cædes, reditu Sinis ad naves præcluſo, ex quibus ad octoginta millia deleta affirmabant, Queſingo ſuorum interitum ex navi ſpectante; quem & dixiſſe ajunt, ſe adhuc ſemel fortunam contra Tartaros probaturum; quam ſi iterum novercam experiatur, tum demum ſe capillos Tartarorum more abſciſſurum.

Queſingus vincitur.

Religio Chriſtiana.

Denique ut ea quæ ad Religionem ſpectant, atque poſtremis è Sina litteris accepi, dum

in

inBelgio Bruxellæ adhuc agerem, menſe Junio M. DC. LIV. quam paucillimis attingam; referebant illæ, Patres Societatis JESV. à Tartaris benigne ut antea, & melius quoque haberi; liberrimum toto Regno exercitium Chriſtianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti, & præter vetera templa, novis quoque condendis non tantum fieri poteſtatem, verum & rei non parum in eorum fabricam, quibuſdam in locis, ab iis eſſe collatum. Adeo quæ aliis damno ſunt, divina bonitas ſuis vertit in lucrum. Verum hæc & ſimilia fuſius enarranda, ampliori volumini reſervantur, quod ea quæ ab anno M. DC. X. (quo ſuum *De Chriſtiana Expeditione apud Sinas ſuſcepta ab Societate* JESV, librum concludit R. P. Nicolaus Trigautius) geſta ſunt uſque ad hæc tempora, complectetur.

FINIS.

FACULTAS
R. P.
PROVINCIALIS.

Ego infrascriptus Societatis Iesu per Flandro-Belgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab admodum Reverendo P. N. Goswino Nickel, Societatis ejusdem Præposito Generali, do facultatem Balthasari Moreto, Architypographo Regio, typis mandandi librum De Bello Tartarico, editum à R. P. Martino Martinio, Provinciæ Sinensis Societatis nostræ ad Vrbem misso Procuratore. *In quorum fidem has manu mea signatas, & sigillo officii mei munitas dedi. Antverpiæ* XIII. *Februarii,* M. DC. LIV.

Ioannes Baptista Engelgrave.

APPROBATIO CENSORIS.

HISTORIA hæc *De Bello Tartarico, à R. P. Martino Martinio Societatis* IESV, apte concinnata, & in nullo Fidei Catholicæ aut bonis moribus dissona, luce publica dignissima est. Actum VI. Martii, M. DC. LIV.

Guilielmus Bolognino S. T. L. *Can. & Libr. Censor Antverpiæ.*